

RINGERIKE.

RUNE

Arvid Viberg - 50.

Denne siden er uten innhold

RINGERIKE

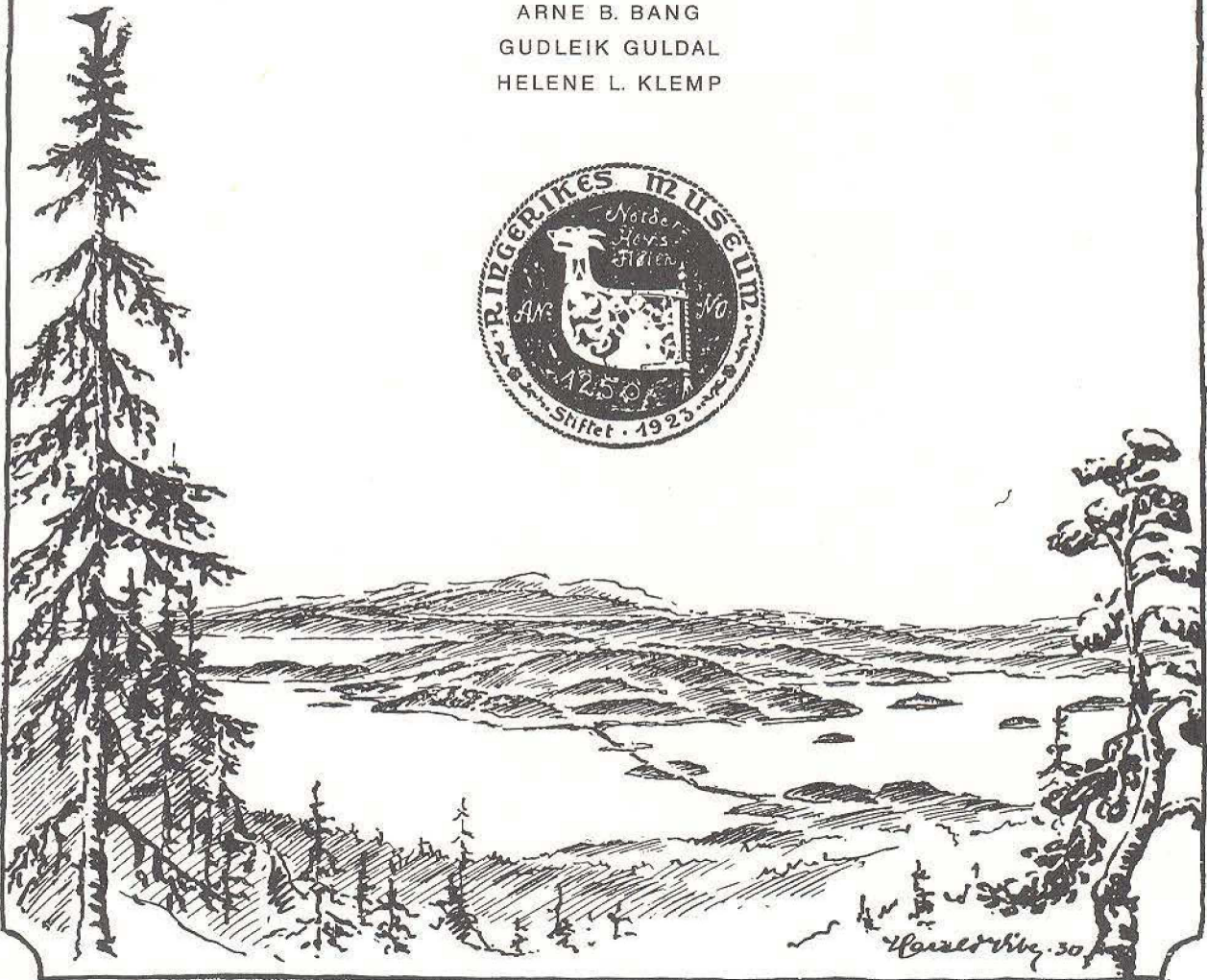
1975

UTGITT AV

RINGERIKE UNGDOMSLAG
RINGERIKES MUSEUM
OG RINGERIKE HISTORIELAG

VED

ARNE B. BANG
GUDLEIK GULDAL
HELENE L. KLEMP

INNHold:

	Side
<i>Erling Tobiassen: Dikt</i>	3
<i>Arne B. Bang: En hyldest til Ellen Hals</i>	4
<i>Hallvard Løyland: Skreppa til Asbjørnsen</i>	5
<i>Reidar Holtvedt: Karen Bye forteller</i>	6
<i>Oluf L. Jønsen: Norderhov Kirkes restaurering</i>	10
<i>Sigv. Mjør: Hjemme hos sorenskriver Schirmer</i>	13
<i>G. A. Johannessen: Skjerping på Holleia</i>	16
<i>Gunbild Hagen: Domprost Erling Tobiassen</i>	20
<i>Einar Heimås Dokken: Mor forteller</i>	22
<i>Einar Sundøen: Mine venner - dyrene og fuglene</i>	25
<i>Sverre G. Ljungblad: «Strandebu»</i>	27
<i>Gudleik Guldal: Bydemøller i Hole</i>	30
<i>Nils Johannessen: Møte med ulv</i>	31
«Gygra»	32

Forsidebildet: Skreppa og staven til Asbjørnsen. Foto: Hallvard Løyland

Ådal

Se her er vår jord —
vi tok den i arv ifra far og fra mor,
de bygget og tømret og ryddet i stein,
nu gror det på åker, nu syng det fra grein.
Og dalen er fager og dalen er vår
der Sperillen går.

Se her er vår dal,
la være den er både steinet og smal,
men jorden gir grøde og skogene gror
og fremtid der trygges av fedrenes jord.
Og dalen er fager og dalen er vår
der Sperillen går.

Men helst slik en dag
når morgenen våkner til vårvindens drag,
når klokkene klemter og kimer om vang
og fedrenes kirke gjenlyder av sang.
Da dalen er fager og dalen er vår
der Sperillen går.

Gud sign du vår dal,
bo hos oss i glede, vær nær oss i kval
og kørsmark vårt yrke og lys på vår vei
at Kristus vi følger på vandring mot dig.
Da dalen blir fager i den evige vår
der Sperillen går.

Erling Tobiassen

EN HYLDEST TIL

Ellen Hals!

Redaksjonen for det nummer av heftet «Ringerike» som kom ut til jul 1936 hadde et nytt medlem, valgt av Ringerikes Museum, som da var gått inn som interessent. Det var Ellen Hals. Hun og hennes mann Olav Hals hadde allerede tidligere gjort en innsats for heftet, som hadde vært i økonomiske vanskeligheter.

På generalforsamlingen i Ringerikes Museum i år (1975) sa Ellen Hals fra seg det gjenvalg som redaktør, som ville vært en selvfølge, hvis hun hadde villet fortsette. Dermed var det nesten slutt på en 40-årig innsats. Det må sies «nesten», for naturligvis blir det fortsatt trukket veksler på fru Hals' innsikt i redaksjonsarbeidet, og hun står elskverdiggst til disposisjon.

I årene som er gått siden 1936 har heftet «Ringerike», frasett krigsårene 1940-1945, kommet ut noenlunde regelmessig hver jul. Hele tiden har maleren Harald Vibes omslag vært heftets ansikt, — alltid med et bilde med Ringeriks-motiv sentralt på omslaget, som er blitt kjent og kjær for leserne.

Heftets innhold har vekslet med årene. Det er kjent at det meste av stoffet har vært fra forbindelser, som Ellen Hals selv har knyttet. Hun har nok skrevet noen artikler også, men hennes navn står

Ellen Hals.

ikke i innholdsfortegnelsene. Innsatsen gir hun ingen verdsettelse av, men overlater til andre å dømme enten det gjelder redaksjonsarbeide, artikler eller andre forhold, som angår henne.

De som har samarbeidet med Ellen Hals i redaksjon, Museum, Husflid eller andre av hennes mange interesser, har kommet til å beundre hennes virke og den meningenes mot, som hun legger for dagen med den bestemthet som store kunnskaper nødvendigvis vil måtte gi sin innehaver.

Ellen Hals har intet tilovers for fraser eller intriger, og hennes standhaftighet kan vel av og til ha ledet til at hun er blitt misforstått. Men alle som har hatt forbindelse med henne — noen kanskje først etterhvert — har lært at det er et varmt og oppofrende hjerte som preger hennes innsats og arbeide. Hennes rike personlighet og hennes virksomhet gjennom år vil nok ikke glemmes på det Ringerike, hun holder så av, og hvis innbyggers kulturelle interesser hun har arbeidet for så eminent gjennom decennier.

Med denne lille hyldest i dette heftet, som hun har nedlagt så meget av sitt virke i, følger fra alle hun har hatt forbindelse med en hjertelig takk for samarbeide og for lærdom. *Arne B. Bang*

Interessant minne på Ringerikes Museum

Skreppa og stav etter eventyrkongen Peter Chr. Asbjørnsen

VED HALLVARD LØYLAND

I staden for ein moderne Bergans ryggsekk brukte Asbjørnsen og Moe skreppa på samlarferdene sine. Skreppene var av ler. Men var dei små, og laga av skinn, vart dei kalla taske. I skreppa hadde Asbjørnsen niste og skrivesaker, og som regel også fiskeutstyr. Men det viktigaste var likevel dei segnene og eventyra som han var så flink til å hale ut av alle han godsnakka med. I skreppa var også nedskrivne naturstemningar som han laga til ei herleg ramme kring segner og eventyr. Tenk bare på dei festlege skildringane han laga i «En sommer-natt på Krokskogen». — Ein kan gjerne kalle skreppa hans for eventyrskreppa. Det høver også til tilnamnet han fekk seinare: Eventyrkongen.

Den kraftige staven Asbjørnsen hadde, var ein god støttestav for ein som var så tungfør som Asbjørnsen var på sine gamle dagar. I nedre enden av staven var ein stor pigg som han kunne sette ei trinse på om det var blautt. Det store, snodige handtaket av jern var kløyvt så han kunne slå halvpartane ut. På den måten fekk han seg ein brei sess så han kunne kvile på ståande fot.

Staven og skreppa er særmerkte minne om den store folkeminneskatten som Moe og Asbjørnsen

fiska opp frå «det skjulte Norge». Opphavsidéen til dette nasjonale storverket kan ein føre tilbake til Norderhov gamle prestegård — no Ringerike Museum. For det var i samværet på Størens artiumskurs i Munkestua at Moe og Asbjørnsen vart kjende og fekk idéen til innsamling av eventyr og segner. Så ein kan trygt seie at her på muséet høyrer staven og skreppa naturleg heime, saman med andre minne etter eventyrsamlarane og andre gamle ting. Eg vil her minne om eit vers av eit dikt som Solheim skreiv til Asbjørnsens 150-årsdag:

*Når kommer du til oss
med din vennesæle rygg da
og hilser gamle kjente
her på Ringeriksbygda?
I prestegården, der du vet,
Støren kvikt moverte
og visdom til han Jørgen
og deg med fynd doserte,
er skreppa di og staven
og andre rare greier
som Ringerike eier.*

Reidar Holtvedt:

Karen Bye FORTELLER

— om husmannsliv, lindyking, overtro og spøkeri

og Keiser Dahl

I kald, mørk vintertid kan vel de fleste komme til å tenke på lys, varm sommer. Slik var det med meg engang etter en råkald desemberdag på Ringerike, det hadde vært riktig et gråbeinvær. Iskald, klam tåke hadde gjemt det fine landskapet, og var det slik, var ofte gråbeinen ute, sa de gamle — «da kunja'n vara nærsøkjen».

En satt der og tinte seg opp, og husket med ett et sommerbesøk engang for lenge siden i ei lita, gul stue ved Vesetrud i Haugsbygda.

Dypt nede rant Randselva, og på den andre siden lå sommerdisen over skau og atter skau. I nordvest kuvet Ådalsfjella, i vest den lange, fjerne ryggen av Norefjell. Der kan det brenne makeløst når sola synker over eventyrblå åser.

Det er et veldig landskap.

Bak en ruver Krokskogen, den trelodne kroppen rakk helt ned til øvergrinda.

Det var slik en fin sommerdag, og i solveggen av den gule stua satt en strunk liten skikkelse, i insekt-surr og skarp eim fra solbærbusker. Spurv og linerle kom helt bort til henne, sulua skar alt i ett inn i reirkoppen like over, og den leie skjora skvatret og vippet med stjerten i dødsforaktende nærhet.

Et uttrykk fra et gammelt dokument rant en i hu: «Ham fattes sine Øynes Lius», sto det alvorsfullt. Hun på benken var blind. Mindre og mindre hadde hun sett, og til slutt var synet borte. Isteden var barndommens og ungdommens verden kommet tilbake, rar og fremmedartet for oss nåtids-mennesker.

Det var så helt annerledes i «Rolighet», husmannsplassen under By nede i Hole.

— Je huser'n far satt og batt soplimer, sa hun. — Fyst skar'n toppen ta og bredde'a — det er jamne. Så skar'n tre små skurrer i riset, og dom skulja væra like. Det var forat itte trøllkjerringa skulja få tak ti lima og rese oppgjennom pipa og tel Bløkkberj, «måkene», kalte'n dom. Men turrua fekk kørs i enden dom itte høldt ti, det var for dom alder skulja mangle noko å røre i gryta — —

Den gamle satt spent og vaken, håret var strøket stramt bakover med en liten knute i nakken. Sulua matet unger alt i ett, men satt en stakket stund på taket og kvitret den koselige sommersangen sin: kvitt-kvitt-kvitt-krrr — — så hev hun seg ut i lufta igjen.

Gamle Karen Bye snudde hodet etter henne. Mor hennes hadde lært henne noko om sulua, men hun trudde hu mest itte kom i hau det — — Men hör åssen skjora skvatrer, sa hun, — bygger'a lågt, blir det dårlig år, men bygger'a høgt, blir det my vind, sa dom. Og når kattugla roper: — Klevitt, klevitt, var dom sekre om at det skulja spørjas dødt. Men har du hørt kattuglesteggen sitta og ule innpå skauen? Da kan en bli forfæla. Det er hubroen, det, dom kalte'n kattuglesteggen før i tia.

Følk hadde så my for seg. En småunge skulja ha sølvring i lua, liksom ei smette, det var for trøllskapen. Den gjekk i arv. Je var eldst og hadde'n fyst. Tel slutt fekk je'n att, og je har'n ennå. Ja, tel meg som var eldst, tok dom støtt, som til en svart stakk — hehe. Og i reivlista tel unga sydde dom to tøystøkker i kørs med en toskjelling inni, og når ungen skulja tel dåpen, fekk'n stål med seg, detta au var for trøllskapen. Dom vekser opp foruta slike gamle truer nå tel dags — jaja.

Det var my arbe og lite å tene, men følk var mer vælnøgde likevel, og moro var det støtt. Han far var husmann, måta, og på By hadde'n 12 slåttedaer og 13 skurmål, og det var 40 øre daen og 40 øre skurmålet. Slakter var'n au, og limer batt'n, og sommetier passa'n arrestanta i lensmannsgarden. Dom brukte mye slike som itte var ferdig med militærteneasta på Hellandsmoen tel slikt, men om dom itte hadde noen, fekk'n far tel. Og hu mor var ute og arbedde og vi unga au, så snøtt vi kunja gå, synes je.

Hu mor var my med når dom gjorde lin, ja, je har røske lin, je au. Et linmål var rekna som et halvt kønnmål, for det blei røska opp med rota. Dom dreiv my med lindyking i Ringeriksbøgda,

*Stemming fra
Krokskogen.*

men nå er det reint borte. Flaug fyste linerla høgt, vart det høg lin, flaug'a lågt, vart'n låg. Det var my arbe med linen. Når'n var røske, vart'n sliurtreske som kønn og lagt på hjell om vintern og det fyste på sommarn, men etter slått breide vi'n tynt ut- over i rader på en voll, og der låg'n tel haa hadde vokse over'n. Når vi kunja gni'n tvert over, var'n stry, da sa vi at'n var fådd. Så raka vi strenga opp i lag, og detta måtte vera fint gjort, og så vart'n bunte isammen tel vi var ferdig med alt utearbe.

Neimen hør på sulua! Hu har itte nødig å kvit- tre, for hu var en tjuv, sa'a mor — ja, nå huser je detta med jomfru Maria. Når sulua kvittrer, sier'a: — Jomfru Maria sa je hadde støli nål og tråd og saks frå'a — og de har je au! Nåla har je i nebbet — ja, for sulua syr reiret sitt med nebbet, — og nyste har je under buken og saks i stjerten. — — Detta må hu si til evig ti, for hu var tjuv engong. — —

Men — eh — vi høldt på med linen, vi, og det er det itte mange som kan nå for tia, og dom kan ha godt ta å læra. Ja, når vi var ferdig med utearbe, fyrte vi opp i badstua og reste linen på karma og tørke'n, og så kom «kaptein» og hadde'n i brotoa. Det var en maskin omtrent som en slipesteinkrakk, og så kjørte'n et tre neri så linen vart knekt og knust. Så kom «fruene» og skaka. Da hengte vi'n på en skakastol og brukte skakuhanda som var ei fjøl med handfang på, da vart'n rein. Dom vart

kalt «fruene», dom som gjorde detta, og han som brukte brotoa måtte dom tittulere «kaptein» og gjøra honnør for. Å, det var my moro!

Så batt vi'n isammens, og det var tretten brugder i en tolvbring, dom kalte, og da fekk dom som var med, trådlinsbrugda. Det var lin tel å laga tråd ta, for tråd fekk en itte kjøft, de måtte en spinne sjøl. Skulja dom ha skredder noenstan, satt'a mor heme og spann tråd tel'n fyst. Tel slutt vart linen hekle i hekle, som var ei fjøl med en hel del tinder i, da fekk en grovstry og småstry, og det vart bunte i knipper, og så spann dom og vov dom og laga så my fint atte — serker og duker og skjorter. Men så slutta dom med lindykinga og med å gjøre all- tingen sjøve, dom skulja gå i buttiken og kjøpe, måta. Men du verden å høldbart slikt hemeværke ty var.

Dom hadde så my å fortelje i gamal ti', han far satt og fortelte eventyr og reggler, og hu mor song. Det var en seterlokk hu song my:

*Till till tara,
imorra skal vi fara
høgt opp i djupaste dala.
Der er godt å gjete,
der faller inga vete,
der vekser lauken,
der galer gauken — —*

*Er det St. Olavskil-
den på Krokskogen?*

*og der bur ei kjerring
med tre kvite kyr,
hu mjølker i kolla
og siler i bølla
og kokar seg graut.
Så tok je meg ei stikke
og vilja gjerne sleike,
så tok hu seg en eldebrann
og kjørte i mi kvite hand,
så tok je meg en kampestein
og slog tel kjerringas kjakebein.
Så låg hu der og pistre og gret
og så fekk je all grauten åleine,*

song hu mor, og du veit det var moro å høre om denna slåssinga om grauten. Og så fortelte'a om toppen, han kan itte rekne lengre heller tel ni: — Tre gonger tre er niini, galer'n. Og så kakler høna: — Du lovar meg skor år for år, men je inga får! Da galer'n: — Du skal nok fåååå!

Je var bare for småjente å rekne da je kom ut å tene. Så var det en morra je skulja et erend i ei anna stue, og da je kom inn, låg det en figgur der på flatsenga foran ommen. — Vil keiseren ha kaffi? spurte kjerringa i det samma. Men jøss, har dom så fine følk her i huset? tenkte je. Seia skjønne je jo at det bare var'n keiser Dahl, en som gjekk bøgdi-mellom. Erik Dahl, hette'n, og'n vart tomsete den

gongen Finnskogkjerka brann. Det var i 1822, det huser je væl vart fortelt. Han hadde vori glad ti ei jente, men dom fekk itte hinannen for foreldra hennes — hu skulja gifte seg med en aen, sa dom. Men det vilja'a itte og sørjde så fælt atte. Da sa ei som hette Finne-Marte tel'a: — Trøst deg, du, detta brøllopet blir itno ta.

Men det var fastsett, og syndan kom da hu var i kjerka. Han Erik vilja itte væra inne, men foreldra hass var der. Så — midt under preika kom en toreskrell, og dermed tok kjerka tel å brenne og både jenta og foreldra hass brann inne. Så det brøllopet vart itno ta, nei. — Ja, så var'n åleine, men etter detta var'n itte rektig og tok tel å reke rundt i bøgdena og stasa seg tel med medaljer og sa'n var keiser. — —

Å, det var mange som gjekk og ba før. «Kari på tur» og Gunhild Seopp og Marte Kølharpen, og det var ei trøllkjerring som hette Pernille Tomta og ei som hette Anne Greberjtuss, følk tørte itte la væra å gi dom noko. Dom som gjekk fekk alltier hos'a mor. — Der maten givas, der trivas'n, sa'a alltier.

Engong som je tente i Hole, skulja je i hamnehagan etter kua, men som je ledde'a hematt, kom je tel å snu meg, og da kom ei svar, svartbrannete ku etter. Je studerte på å je skulja gjöra med denna

fremne kua, men je batt'a nå inn og mjælka'a, og rektig god og feit mjælk ga'a.

Så, om kvelden rofte det burtifrå berjet: — Svartsi! Svartsi! — Sånt skal du itte svara på, sa bonden, og det gjorde je itte, veit du. Morran etter slefte je kua der je hadde tii'a, og burte vart'a imilla trea og inga har sett'a seia. Ingen der omkring åtte slik ku heller. Det kunja itte ha vøri noko rektig krøtter.

Og så hørte je Dameng-spøkeriet ved Hole kjerke engong, og det er det itte mange nålevande som har gjort. Je tente hos husmann tel presten — det var forpaktern det, måta. Det var enda prestebytte akkerat da, presten Bugge reste og presten Rynning kom.

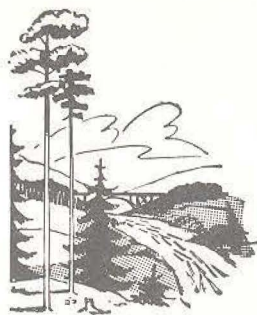
En kveld kom je og tenestgutten neøver frå prestegarden. Da hørte vi en blask og en illskrik. — Stå still! sa gutten, og så hørte vi åssen skriken jussom flaug neøver mot ælva ved Domholt. Så vart det stilt. Vi var fælne, veit du, for vi visste å detta var. Engong hadde ei prestefrue vøri for my godvenner med tenestgutten, og detta visste den vesle innleggsgutten om. Så vilja prestefrua bli

kvitt'n, og sa tel tenestgutten, at om'n vilja gjøra ta med'n, skulja'n alder vøra i beit for noko.

Så var det en kveld tenestgutten ba guttungen kjøre tel brynn etter ei vassstynne, og så lura'n seg etter'n, og mea gutten bøygde seg over brynn og streva med vassbyttene, hadde tenestgutten putte'n neri og drougne'n og kaste liket i ælva nere ved Domholt. Men tel hver gong det var prestebytte, skreik denne innleggsgutten. — —

Å, en huser my når en er gamal og bare sitter der — men huff, je syns det blir kaldvøli, je — je merka det gjekk ei sky for sola her ista. Jaja, det er vel best å nøyte seg innåt. — —

Da og andre ganger ble det historier opp i den gule stua. Karen Bye var over 80 dengang under krigen. Hun var en av de gamle sliterne, hadde tjent i bøgda, vært på setra og en tid hadde hun og broren Johan vært på Ringkollen. Det husker vel eldre ringerikinger. Snar til latter var hun som eldre. Men det var folk eller barna deres som hadde hørt, at på skolen 70-80 år før, hadde læreren satt opp premie for den som kunne få henne til å le. Hun hadde aldri smilt den gangen.

Oluf L. Jenssen:

NORDERHOV KIRKES RESTAURERING

1953-1956

*Prost
Oluf L. Jenssen.*

Prost Oluf L. Jenssen er ikke lenger blant oss og en særpreget personlighet er borte. Hans store interesse for Ringerike ga seg mange utslag. Her skal spesielt nevnes hans verdifulle innsats for restaureringen av Norderhov Kirke, som ble så særdeles vellykket til distriktets innbyggers og ikke minst menighetens store tilfredshet.

Fra prost Hans Raustøl har heftet «Ringerikes» redaksjon etter prost Oluf L. Jenssens ønske fått utlånt hans egen beretning om arbeidet med å få planlagt og gjennomført kirkerestaureringen. Redaksjonen vil gjerne få takke for den ære som er blitt heftet tildelt ved å få anledning til å offentliggjøre beretningen.

Da Ringerikes Museum har fått hederlig omtale i samme, er det vel riktig å opplyse at det var direktør Olav Hals som førte de vellykkete forhandlinger for Muséet med Folkemuséets direktør Aall om utlevering til Norderhov Kirke av de deler av den gamle prekestol, som var kommet i Folkemuséets eie.

Arne B. Bang

Prostens beretning:

Tanken på en restaurering av Norderhov Kirke sees av en brevveksling mellom daværende sogneprest til Norderhov, prost Skaar, og riksantikvar Harry Fett å ha vært fremsatt allerede i 1922.

Foranledningen var at endel av den påhengte «sementarkitektur» omkring kirkens vestportal var falt ned, resten stod også i ferd med å følge etter. Sognepresten som finner anledningen gunstig for gjennomføring av en plan han lenge har hatt,

nemlig å bringe hovedportalen tilbake til dens gamle utseende, kfr. hans brev til Norderhov Formannskap av 2. mars 1923, henvender seg til riksantikvaren i sakens anledning. Denne anmoder så arkitekt Fischer om sammen med formannen i Ringeriksavdelingen av Fortidsminnesmerkeforeningen, skolestyrer Hammer, å undersøke forholdet.

I sin innberetning til riksantikvaren uttaler arkitekt Fischer etter å ha erklært sig enig med prost Skaar i at omhandlede «portalarkitektur» absolutt bør fjernes: «Jeg tør ikke ha noen formening om det rette tidspunkt for en utbedring av kirkens nuværende usedvanlig uhyggelige interiør, men at en sådan må foretas, synes mig klart.» I samme retning hadde riksantikvaren uttalt sig i et brev til soknepresten i 1922: «Jeg er ikke i tvil om at en målbevisst restaurering av Norderhov Kirke vil kunne gi den sitt gamle preg som blev ødelagt ved siste restaurering. Alt det glattbarberte måtte man se å få bort, og få murene til å virke i sin ekte oprinnelighet.» Han nevner som et utgangspunkt for restaurering av interiøret at man nu har en fylling igjen av den gamle prekestolen fra 1582. Det blev imidlertid i denne omgang bare med restaurering av vestportalen. I 1927 var denne bragt tilbake til sin gamle skikkelse efter tegninger utarbeidet av arkitekt Fischer. Ved samme anledning blev gulvet i våpenhuset senket endel og belagt med ringeriksheller.

Planene om en videregående restaurering blev dog ikke henlagt. Efter initiativ av Ringerikes

Museum blev det i 1937 nedsatt en komité med sikte på å få restaurert den gamle prekestol hvorav muséet var kommet i besiddelse av noen utskårne sidefyllinger. På foranledning av denne komité gir riksantikvaren i 1938 tilsagn om å bekoste opmåling av kirken. Denne oppgave blir overdratt arkitekt Dagfinn Norseth som også påtar sig å utarbeide en restaureringsplan for hele kirken. Da arkitekt Norseth imidlertid senere ber sig fritatt for oppgaven, blir arkitekt Harald Sund som nyss hadde utarbeidet tegning til prekestolens restaurering, anmodet om å påta sig arbeidet. Da arkitekt Sund like etter avgikk ved døden, blev arkitekt Finn Bryn av riksantikvaren anmodet om å overta.

1942 fremlegger så arkitekt Bryn sitt første restaureringsforslag. Dette gikk blandt annet ut på å rive det søndre sideskib og å omdanne det nordre til konfirmantrum. Menighetsrådet fant imidlertid ikke å kunne gi dette forslag sin tilslutning og henstilte til arkitekten å søke å finne en løsning som kan tilfredsstillende både de historisk-antikvariske og menighetsmessige krav.

Den 12.4.1951 opnevner herrestyret etter henstilling fra menighetsrådet en restaureringskomité bestående av prost Oluf L. Jenssen, ordfører Anton Solbakken, viseordfører Trygve Olsen, fru Ellen Hals og gårdbruker Petter Lindstad med prost Jenssen som formann.

I desember 1951 fremlegger arkitekt Bryn et nytt forslag. Om dette uttaler restaureringskomitéen at den anser den løsning arkitekten her er kommet frem til særdeles tilfredsstillende og anbefaler at det blir lagt til grunn for arbeidet. Dette blir så vedtatt av samtlige myndigheter. Den 6.9. 1952 gir herrestyret komitéen bemyndigelse til å sette arbeidet i gang så snart byggeløyve foreligger. Sådant byggetillatelse forelå våren 1953, og arbeidet tok til ut på forsommeren samme år med byggmester Kåre Fuglesang og murmester Knut Kvale som entreprenører. Teknisk konsulent var ing. Thor Møllmach. Planene gikk ut på såvidt mulig å bringe kirken tilbake til dens utseende fra før 1881. Dette er hvad eksteriøret angår søkt oppnådd ved å heve mønet slik at taket nu har fått samme reisning som man av gamle bilder av kirken kan se det har hatt før ombyggingen i 1881. Taket over koret er avtrappet i forhold til taket over skibet. Den grå skiferstenstaktekning er utskiftet med rød krumsten. Ellers er all sementpuss avskallet slik at naturstenen hvorav den eldste del av kirken er oppført, nu trer frem mer i sin opprinnelighet under den hvite kalkpuss. En vakker portal

på sydveggen er avdekket, likesom de opprinnelige vindusåpninger er gjenopptatt. De vindusåpninger som blev satt på i 1881 er gjenmuret. Prestesakristiet på sydsiden er flyttet over til nordsiden og sammenbygget med barnedåpssakristiet.

Hvad interiøret angår, er tregulvet som var meget trekkfullt, utskiftet med et godt isolert betonggulv belagt med røde teglstensfliser. Sideskibene er avdelt fra langskibet med kraftige murete buer og overbygget med betonghvelv. Veggene i sideskibene og i koret med apsis er forsynt med isolasjonsvegger. Korbuen er noe innsnevret. Prekestolen fra 1582 er bragt på plass igjen. Restaureringen av denne er hvad trearbeidet angår utført av snekermester Lørup, Oslo, efter arkitekt Harald Sunds tegninger.

Altartavlen som antas å skrive sig fra siste halvdel av det 16. århundrede, er fargerestaurert av konservator Ove Kvale i Riksantikvariatet. Under arbeidet med dette, blev to verdifulle oljemalerier som i sin tid var blitt overmalt, avdekket. Maleriene forestiller Kristi himmelfart. Som alterbord er anbragt den gamle tilhugne stenhelle som i mange år har ligget utenfor tårnfotens sydvegg og som man med stor sannsynlighet må anta har

Norderhov Kirke.

Arkitekt Finn Bryn.

vært kirkens opprinnelige alterbord. En gammel døpefont av tre fra omkring 1800-tallet er etter henstilling fra riksantikvaren bragt tilbake. Det er anskaffet nye kirkebenker og bygget nytt galleri. Dessuten er samtlige dører fornyet. Likeledes er det anskaffet nytt orgel, bygget av orgelbygger Jørgensen. Endel av det gamle orgels piper er benyttet.

Gravkjelleren med Jonas Ramuses og Anna Colbjørnsdatters mumier er satt i en verdig stand. Mumiene er overflyttet fra de utstillingsmontrer de har vært anbragt i fra 1881, til lukkede kister som de må antas å ha ligget i fra først av og hvorav det var oppbevart noen rester under kirkegulvet.

Kirken har fått elektrisk varmeanlegg.

Omkostningene ved restaureringsarbeidet har for den aller største dels vedkommende vært bestridt av Norderhov Kommune, hvis myndigheter har

vist en enestående forståelse av dette arbeidets kirkelige og kulturelle betydning. I denne forbindelse må en også nevne det arbeide som Norderhov Kirkeforening har nedlagt til støtte for restaureringsarbeidets gjennomførelse. Denne forening som blev stiftet under krigen — i 1944 — satte sig som oppgave å holde restaureringstanken levende og å vekke interesse og forståelse for den innen menigheten, likesom den ved innsamlinger, basarer og en årlig medlemskontingent søkte å samle midler til arbeidets gjennomførelse. Foreningen kunne således i 1954 stille kr. 40.000 til restaureringskomitéens disposisjon.

Foreningens styre gjennom alle år har foruten undertegnede vært: Major Einar Weien, fru Gerda Strande, fru Ellen Hals og klokker Thv. Krogsrud.

Dessuten må nevnes den innsamling som Norderhov kirkekor med lærer Skrede i spissen foretok for å skaffe midler til det nye orgel. Innsamlingen resulterte i en sum på kr. 33.000. Orglet koster kr. 74.000.

Alttertavlen restaurering er bekostet av Follum Fabrikker A/S. Prekestolens restaurering er bekostet av fruene Ellen Hals og Ingeborg Mohn.

Av andre gaver til kirken kan nevnes: Et teppe innenfor alterringen, gitt av kvinneforeninger innen menigheten, 2 messehagler, anskaffet for midler innsamlet av klokker Thv. Krogsrud, en ny alterduk, gitt av Norderhov misjonsforening, sydd av fruene Maren Gjerde og Clara Hval. Dertil har Eikli kvinneforening gitt 2 tinn blomstervaser, direktør Lange Lyche 2 sølv blomstervaser og fru Ingeborg Mohn en vinkanne av sølv.

Kirken ble gjenåpnet og innviet av biskop i Tunsberg, Bjarne Skard, med assistanse av prestegjeldets prester, sokneprest til Norderhov og prost i Ringerike Oluf L. Jenssen, res. kap. R. Schmidt Haavie og hjelpeprestene Herman Kvaase og Samson Vik. Dertil sokneprest Erling Thomle, Hole og pastor Rolf Beisvåg, Hønefoss. Innvielsen fant sted 1. juli 1956.

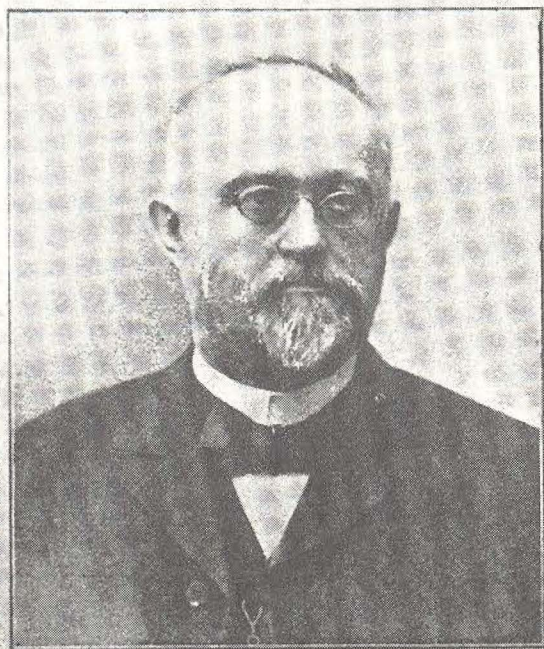
De samlede omkostninger ved restaureringen beløper seg til kr. 640.000.

Anm.: Arkitekt Bryn døde for kort tid siden, 84 år gammel.

Hjemme hos sorenskriver Georg Robert Schirmer

VED SIGV. MJØR

G. R. Schirmer.

Sorenskriver Georg Robert Schirmer som mange eldre kjenner, var fra søndre Odalen, står det i Norderhovboka. Han ble cand. jur. 1871, kontorist hos sorenskriver M. A. Rye (1868–1869) på Ringerike, edsvoren fullmektig i Vinger og Odalen 1872 til 1874, og kom derfra igjen til Ringerike, og var et år konstituert som sorenskriver mens A. M. Rye var permittert, praktiserte ei tid som sakfører, ble innvalgt i formannskapet og fungerte i 16 år som ordfører i Norderhov.

Den tida var Knestang i Haugsbygd sorenskrivergård. Da Schirmer ble utnevnt til sorenskriver i 1893, flyttet han sorenskriverkontoret til den nyoppførte, vakre og kostbare gård Elvbakken. Elvbakken lå like bak Volvo-sentret ved Oslovegen. Sorenskrivergården Knestang ble solgt, og ettermannen til Schirmer, Christian Nergaard Havik,

ble vist til politimester Gjørs gård i Hønefoss. Der har kontorene siden vært.

Fra 1900 til 1903 var Schirmer stortingsmann. I egenskap av jurist ble han formann i ei nemnd som skulle utarbeide forslag til revisjon av rusdrikkeloven.

Elvbakken

som seinere ble Regimentsgården, har etter 1920 vært bosted for oberster. Disse kan nevnes: Pettersen, Just, Helset og Mork. Huset ble revet før 1970. De siste årene ble det nytt til lagerplass.

Maren Karlsen, født Kittelsby i Soknedalen, var kokke hos Schirmer fra 1908 til 1909. Hun døde omkring 1970, og etter hennes utsagn skal jeg gjengi litt av det å være tjener i et stort hus.

Huttetu, så kaldt det var i det huset vinterstid, sier Maren. Midt i huset var det ei stor stue. 4 kraftige søyler bar taket. 2 store koksovner klarte ikke å skaffe nødvendig varme. Fruen og datteren måtte ofte søke et av kabinettene for å tine seg opp. Det forteller noe om størrelsen på huset. Ved sida av stua og kabinettene var det tre kontorer: Ett for sorenskriveren, ett for fullmektigen og ett for kontoristen. Mot Sundet var det stor spisestue. Mot riksvegen var det rom for oppbevaring av mat, spisskammer og kjøkken.

2. etasje hadde 2 store gjesteværelser mot Sundet. Et stort tørkeloft lå mot elva. En brei korridor førte tvers over hele huset. Sorenskriveren hadde soveværelset sitt over inngangen. Ei trapp førte opp dit. Datteren hadde rommet mot syd. Der var det også et ledig rom etter en datter som døde. Det rommet ble ivaretatt som en helligdom.

Rommet til fruene lå mot elva.

Ned til kjelleren kom en fra kontorgangen. Der var det 3 værelser for fullmektigen og kontoristene. Dertil kom en kjeller for is, potetkjeller og et stort vaskerom. I det sto det et kar av eik. Det var så høgt at det måtte stige til for å nå opp. Her ble klærne lagt i bløyt, og ved hjelp av en lang stav ble klærne dyttet ned i såpevannet. Her var det og-

Schirmergården: «Elobakken».

så kjøkken for opplaging av mat, og innenfor det, et rom for oppbevaring av mat. Et stort rom var vinkjeller. Der ble også oppbevaring av saft og syltetøy. Vinkjelleren var det vanskelig å holde uvedkommende borte fra, sier Maren. Hun namngir noen som var svært pågående hvis sorenskriveren og fruene var borte. Et gjesterom i kjelleren var forbeholdt besøkende til tjenerne.

Foruten den store hovedbygningen var det et mindre hus for gårdskaren. Kona hans stelte dyrene. Vanligvis var det 3 kuer, et par kalver og 3 griser. Et stabbur var det også. Det hadde 2 etasjer. I 1. etasje var det kjøtt og flesk. I 2. høgda var det korn. Gårdskaren stod for gårdsdrifta. For øvrig var han altnuligmann. Han skulle bringe og hente herskapet, og når tjenerne - f.eks. kokka - skulle gjøre innkjøp, skulle han kjøre også henne.

Gårdskaren hette Jon Sætrang, sier byggmester Alfred Thorsen. Sønnen til gårdskaren hette Kristoffer, og han hadde en av de første syklene på Ringerike. Vi smågutter løp gjerne lange veger for å få se det vidunderet, og vi var svært opptatt av hvordan han klarte å balansere på 2 hjul, beretter

Thorsen. Gårdsbruket lå på begge sider av Oslovegen. Jordet der Yrkesskolen ligger, hørte med.

Klesvasken

varte som regel i 3 dager. Vanligvis gikk den 2 ganger i året. Det var verken vaske- eller stryke-maskin i de dager. Alt skjedde på gammel god måte med tøfjøl (vaskebrett) og banketre. Etter vasken var det å nytte mangletre og strykejern med bolter som ble varmet i eldmørja. Da kunne det bli ganske hett.

I et velsituert hus - som hos Schirmer - var det skjorter i dusinvis og gangtøy i mengder. Bryststykker (flak) ble brukt og lause mansjetter. Skjortene var av hjemmevevet kraftig lerret. Kvinnetøyet (serken) var enda i bruk. Underbukse for karer hørte til sjeldenhetene, og underbukse for kvinnene bruktes bare i selskap.

Slaktinga

foregikk før jul, og da var det mye ekstra. Klokka 3 var det å starte, og så gikk det i ett til seine kvel-

den. Saltstetta var stor. Den skulle brisques og stå ferdig. Saltstetta på Elvbakken var vel ikke så stor som den på Storøya. I den kunne 3 par danse uten å skubbe inn på hverandre, fortalte holveværingen Sigvart Leine.

3 griser og en 3 års gammel okse fra Olaf Færden på Tanberg var den vanlige kvoten. Kjøtt og karbonadekaker, biff og koteletter ble stekt og satt i kjelleren. Der var det kaldest. Lårene og bogene ble saltet. Spekemat ble særlig nyttet om sommeren. Det skulle lages 2 slags blodpølser, sur og søt. 3 slags klubb skulle det også sørges for. Den simpleste sorten gikk under navnet Husmannsklubb. Den skulle serveres på kjøkkenet, — men, skynder Maren å legge til: Det var ikke noe å klage på kosten.

Presist

skulle alt være sjøl under slakte- og vaskedager. Frokost, middag og aften skulle være på klokkeslettet. Morgenmat — frokost — skulle være klokka 8.30. Da skumlet Schirmer bort på kaffekjelen idet han gikk forbi. Rask marsj inn og så var det servering. Klokka 14 var det middag. Først var det håndvask, og så marsj inn. Kveldsmaten skulle være klokka 19. Da var det alltid stor spenning på kjøkkenet. Kom gutten fra Kvernberg bakeri tidsnok? Sorenskriveren skulle alltid ha varmt hvetebrød til aften, og gutten fra Kvernberg var det alltid spenning med. Heseblesende kom han inn og slengte loffen på bordet.

Et gjestfritt hus

var det hos sorenskriver Schirmer. Ikke sjelden kom det gjester like før det skulle serveres, og da var det ikke greit å være kokke. Men det var mat nok i huset. Speket kjøtt og flesk, hjemmebakt brød og flatbrød var det nok av. En stekte ikke i elektrisk ovn den gangen. Stor bakerovn var det i bryggerhuset. Stekninger på 15 til 20 brød var det vanlige.

Arbeidsdagen var lang,

og bare sjelden var det fridag. Maren fortalte at sjøl om hun hadde fri en ettermiddag, måtte hun

møte opp klokka 19.30. Da skulle leggene til sorenskriveren reives. Doktor Bryhn hadde lært opp Maren til det. Sorenskriveren hadde svære leggsår, og Maren fikk ros for at hun var både netthendt og rask.

En kulturpersonlighet

var sorenskriver Schirmer. Bare få privatpersoner hadde en så fyldig boksamling. Sjøl var han noe av en poet. Folkevisa: «Eg veit ei lita jente,» er av ham. Den danses det til både før og nå i leikarringene utover hele Norge. Forundret blir ungdommen på Ringerike når de får vite at denne folkevisa er blitt til på Ringerike, og enda mere forundret blir ungdommen når de får vite at folkevisa er blitt skrevet på nynorsk.

Visa har vakt spekulasjon. Hadde sorenskriveren ei lita jente, «med fine hender føtter små» på si? Nei, sier Maren, og det er nok alle enige om. Kanskje er diktet viet datteren som døde i åtteårsalderen. Eiendelene hennes ble flyttet til Bergsrud på Havikskogen. Der eide fru Schirmer et skogareal på omkring 2000 mål. Ofte reiste fru og datteren dit. Fruen Bolette var født Lundesgård i Soknedalen.

Tida og statusen

Det er sikkert også i dag mange, som i likhet med Schirmer, ville ha både kokke, stuepike og inne-jente. Den gangen gikk det. Det var rikelig med arbeidskraft og lønningene var små. 100 kroner var månedslønn for ei kokke. Inntekten for sorenskriveren var atskillig over det vi i dag kaller stor lønn. Progressiv skatt kjente ingen til, og skatteprosenten var liten. Sorenskriverbygningene ut over bygdene bærer bud om rikdom og stort tjenerskap. Et kortlag hørte med. Det besto av Schirmer, dr. Bryhn, Seip fra Helgerud og en bankfunksjonær. De eldre husker Schirmer og Seip. De var ofte å se. Schirmer bredvokst og kraftig, Seip liten og sped.

Et kulturminne fattigere er Ringerike blitt ved rivningen av Elvbakken. Storhetstida for sorenskrivere forsvant med Schirmer. I dag sitter sorenskrivere i fast stilling. Han er å finne blant lønnsmotagere. Skiftet navn har han også. I dag heter han byfogd.

RINGERIKES NIKKELVERK

Skjerpung på Holleia

VED G. A. JOHANNESSEN

Siden forekomstene av sølv og andre verdifulle metaller ble oppdaget i Kongsberg-traktene i 1623, har interessen for metallforekomster vært sterk i visse deler av Buskerud fylke. Selv i våre dager er slik lokal interesse merkbar.

Hvem som først fant forekomstene av kobberkis ved Åsterud, vet vi ikke. Allerede i andre halvdel av 1600-årene skal Jakob Luth ha forsøkt å utvinne kobber av sulfidmalmforekomstene ved Åsterud, fra omkring 1675, og ved Kittilsby, fra omkring 1665. I begynnelsen har det nok bare vært skjerpung og forsøksdrift. Mer regelmessig gruvedrift på kobber kom i gang i 1688. Lønnsomheten var imidlertid dårlig, så virksomheten ble lagt ned i 1716. Senere, i 1730, forsøkte riktig nok to bergmenn fra Kongsberg, Weichart og Iffertz, å få dannet et partisipantskap for utvinning av kobber ved Åsterud, men uten resultat. Dette er forståelig, da kobber opptrer i underordnede mengder i forhold til nikkel i forekomsten. Elementet nikkel ble ikke oppdaget før i 1748, og det skulle gå lang tid før stoffet ble påvist i naturen.

«Vitriolsyderie og Brunrøds Tilvirkning.»

Driften på sulfid-forekomsten ble tatt opp igjen i 1789 for å levere råstoff til fremstilling av vitriol, svovelsyre eller sulfat, og brunrødt, en okerfarve, som mange norske kisgruver la seg efter i denne tiden, som biprodukt fra hyttedriften.

Virksomheten var kjent under navn av «Vardrums vitriolverk», og produksjonen fortsatte til omkring 1850, da nikkelproduksjonen var kommet vel i gang.

Efterspørselen efter disse produktene varierte en del, så driften har vært nokså uregelmessig. Da nikkelproduksjonen begynte å bli lønnsom, ble derfor denne virksomheten stanset. Selv om den varte ganske lenge, har den ikke forårsaket at større mengder malm ble drevet ut.

... «Mineralia findes og paa Ringerige, som Sølv-Kobber- og Jern-erts, og var det at ønske, saadant kunde blive optaget og komme i Gang hvorved Bønderne kunde fortjene noget ved Kjørsel og Arbejde, og mange hjælpes, som nu lever i yderlig Armod.» ...

Foged Wiel, 1743

Minderretning

Om et Nytt indrettende Partisipantskab ved det forlatte Kaaberwerk paa Ringeriget i Norge.

Et har behøget denn Allmægtige Gubere og Alltings ædelfe Himmelfke Regentere/ som efter sin uendelige Bødsoms Raad ubdeeter sine Bølskæffis Guber underlig/ og ubi et Land og Rige har nedlagt een Oerflødighed af de Ting/ hvor paa det andet lider Mangel/ (muligens paa det Mennisker i forrauffig Oerbyvelse af den Fornødenhed og iudbyrdes Hielp den eenne Raabe ubi de tiltrængende Ting kunde bepiise den anden/ stulle derved antbeetiges til at leve ubi een goed Harmonie, fuldkommen Eenighed og en Gud velbehagelig kiefelig Societet,) iblant andre mange Ting og stjerne Hertligheder af Skove og Fiskerige Vandstrømme ligledes at begave vores kiære Fæderne Land Norge med adskillige og fast allehaande slags Metallier og Mineralier, hvor af de største Slipper og Givde nekken ind alle Provincier og Districter viiser sin Oerflødighed; Mens som ingen Rost findes uden Zorne/ saa har og Naturen under dette kaalde Chima stult de Edlere Metallier iblant adskillige Mineralier og ringere Metallier, hvor iblant i særskilighed Jern og Arsenicum meest prævalerer, som ofte med storke Haardnackendeh end og igiennem deud iberste Smelte-Heede følger det bedre Metal, saa de fast icke ved Aldens Force fand roinges/ med mindre jo een stor Deel af det der under melerede gode og Edlere Metal forbrendes/ og derpaa Forliis tages/ ja undretiden ei engang nogen Fordeclagtig Separation fand skee/ og folgelig noget nyttig eller profitable Arbeide derpaa indrettes. Dette har til Dato været Erløst/ at de kiære Patrioter, hvoraf snart een/ snart een anden/ som alleene og paa egen Beføstning har hazarderet et saa kostbart Werk at entreprenere, og fornemmelig uden oprigtig Mansduction af retskaffen Bergsyndigis reedelige Raadføring med een oit for stor og pretious Understøtelse laag Begyndelse og Fundamento til saadant Bergvercks Drift/ efter langvarig forgleves anvendte Beføstning og Midlers Ruin har maagt forlade det u-nyttig anlagde Arbeide/ hvilcket da og saaledes har affredet andre Liebhabere og Bergvercks Giffere/ at mand selden nu omsunder finder mange/ som paa nye Wercker at indrette vil giøre mindste Depence, hvorføre og mange saadanne med strenge Mineralier forsmengede Metallier paa adskillige Stæder ligge pøe og u-beatbeide.

(Figur 1.) Første side av en tegningsinnbydelse til opprettelse av et partisipantskap for drift på kobberforekomstene ved Åsterud. Utstedt på Kongsberg 1730 av bergmennene Weichart og Iffertz. Efter original i Riksarkivet. Med tillatelse fra Riksarkivet, Oslo.

Ringerikes Nikkelverk.

Efter at det var blitt satt i gang drift på kobolt ved Skutterud på Modum i 1772, ble også områdene nord og vest for denne forekomsten undersøkt av

bergfolk fra Kongsberg Sølvverk og Blåfarveverket. Hyttemesteren på Blåfarveverket, som senere ble professor ved universitetet i Christiania og ved berghøyskolen i Freiberg i Tyskland, Scheerer, fant i 1837 en betydelig nikkelgehalt i prøver fra området nord for Modum. Han oppga ikke funnstedet, men det var ved den gamle kobbergruva på Åsterud. Et år senere ble nikkel funnet i en lignende forekomst ved Klefva i Sverige. Metallet ble altså først påvist i denne type forekomster ved Ertelia på Ringerike.

Oppdagelsen ble først offentliggjort i 1845, og allerede tre år senere, i 1848, ble det dannet et interessentskap for utvinning av nikkelmetall ved Ertelia. På samme tid ble det også satt i gang nikkelverk flere andre steder i landet.

Selve driften begynte i det små i 1849, og økte jevnt frem til 1870-årene. Råmalmproduksjonen nådde sitt til da høyeste nivå i 1876, med 10.000 tonn utdrevet malm, som inneholdt 100 tonn nikkel, 1/7 av verdensproduksjonen. Forekomstene på Ringerike sto i denne tiden som den nest største nikkelprodusent i Skandinavia. Flere nye forekomster, i Langdalen og Kittilsbyåsen (Norderhovs nikkelverk), ble avbygde.

Samtidig ble den første detaljerte geologiske kartleggingen gjennomført på Ringerike av Norges Geologiske Undersøkelse. Dette arbeidet dannet grunnlaget for flere senere geologiske og bergmæssige undersøkelser av enkeltforekomstene som ligger spredt i området vest for Tyrifjorden.

Efter høykonjunkturen i 1870-årene inntrådte store forandringer på verdensmarkedet. Tyskland innførte nikkel som myntmetall, men oppdagelsen av meget store nikkelforekomster i fransk Ny-Kaledonia førte til at prisen på metallet likevel sank. De fleste norske nikkelverkene fikk vanskeligheter med avsetningen. Ringerikes Nikkelverk måtte innskrenke driften og til slutt nedlegge virksomheten først i 1880-årene.

Allerede i 1889 forsøkte man å gjenoppta driften med en liten arbeidsstyrke, men denne forsøksdriften opphørte i 1903. Samtidig ble forekomstene inngående studert av professor Vogt ved Universitetet i Christiania, senere ved Norges Tekniske Høiskole i Trondhjem. Disse undersøkelsene har fått stor betydning langt ut over Norges grenser, for forståelsen av dannelsesmåten for slike nikkelforekomster, som etterhvert er oppdaget i Canada, Finland, Sibir og Australia. Professor Vogt skulle komme til å arbeide med disse undersøkelsene i mer enn 40 år.

Som et resultat av den industrielle opprustningen i det nye, selvstendige Norge, ble det satt i gang nye undersøkelsesarbeider ved Ertelia fra 1905. På grunn av krigsrustningene ute, steg efterspørselen etter slike verdifulle strategiske legeringsmetaller som nikkel sterkt, og driften ble tatt opp for fullt i Ertelia fra 1912 til 1913, etter at det i 1910 var dannet et eget stort selskap i Kristiansand, Raffineringsverket A/S, for elektrolytisk raffinering av nikkelmatte. Dette selskapet sto for driften og det ble bygd en ny smeltehytte ved Åsterudvannet i stedet for de gamle, som hadde ligget spredt, ved Ertelia, Væleren og Kittilsby. Det ferdige produktet ble fraktet med taubane til Nakkerud jernbanestasjon, mens brensel og materialer gikk den andre veien. Denne stordriften økte ytterligere under første verdenskrig, og alle kjente forekomster ble tatt opp.

Mot slutten av 1920 kom antall arbeidere opp i mellom 200 og 300. Da høykonjunkturen var over, i 1921, avtok virksomheten, og all gruvedrift opphørte i 1922. Etter den tid har det ikke vært forsøkt med noen form for drift av nikkelforekomstene på Ringerike. Pumpeanlegget ble stanset og fjernet i 1932, og etter hvert er de synkene og sjaktene som ikke er drenert, fylt med vann.

Samtidig med denne stordriften ble det satt i gang omfattende undersøkelsesarbeider etter moderne metoder, bl. a. diamantboring. Andre forekomster i distriktet ble befart.

Produksjonens størrelse:

For å vurdere den samlede råmalmproduksjonen fra forekomstene på Ringerike, er det nødvendig å skille mellom tre perioder med mer eller mindre regelmessig drift:

Kobberproduksjon	1665-1716
Vitriol- og brunrødtproduksjon	1789-1850
Nikkelproduksjon	1849-1922

For perioden med kobberproduksjon, fra 1665 til 1716, er det vanskelig å skaffe oppgaver over mengden av utdrevet råmalm. Produksjonen har vært meget liten.

Den neste driftsperioden, på vitriol og brunrødt fra 1789 til 1850, varte lenger, men heller ikke denne driften var særlig lønnsom, så mengden av utdrevet råmalm behøver ikke å ha vært særlig stor. Til sammen har det neppe vært tatt ut mer enn 50.000 tonn i løpet av de to første periodene.

Nikkelproduksjonen, i perioden fra 1849 til 1922, var preget av sterke konjunkturmessige svigninger på markedet. Som følge av dette varierte produksjonen sterkt fra år til år. Til sammen skal det ha vært tatt ut omkring 300.000 tonn nikkelmalm. Hvis man tar hensyn til datidens metoder for prøvetaking og kjemisk analyse og ser bort fra lokale anrikninger, kan gjennomsnittshalten i råmalmen regnes som 1 % nikkel + kobolt og 0,8 % kobber. Ved brytningen kunne man riktig nok komme opp i nesten 5 % nikkel og 2,5 % kobber i visse partier i forekomstene.

Nikkelforekomster på Tyristrand og i Holleia.

I årenes løp, fra 1861 og utover, er det i alt mutet på 57 anvisninger på nikkel innen området. De fleste er i dag på Statens hender:

Bakken gruve (Langdalen)
 Ertelia gruve 1-5
 Godthåp gruve (Kittilsbyåsen)
 Heieren skjerp (flere)
 Gulstøvern gruve

Hjelle skjerp (Ask, flere)
 Hole skjerp (Solum)
 Kittilsby gruve
 Langdalen gruve
 Lerbergseter skjerp (Aklangen, flere)
 Luths gruve (Langdalen)
 Lykkens prøve skjerp (Kittilsbyåsen)
 Monsemyrtangen skjerp (Kittilsbyåsen)
 Natten skjerp
 Oppen skjerp (Ertelia)
 Pjåkerud skjerp (Væleren)
 Prestehaug gruve (Ertelia)
 Sesserud skjerp
 Snippebråten skjerp (Ertelia)
 Støvern gruve (Langdalen)
 Støvertangen gruve (Kittilsbyåsen)
 Søndre Skauggruve (tyske, øvre og nedre)
 Tronrud skjerp (?)
 Åsterud gruve 1 og 2 (Ertelia)

De viktigste av disse forekomstene er angitt på kartet. Som det kan ses, ligger forekomstene hovedsakelig langs to soner, fra Hole til Støvertangen og ved Ask.

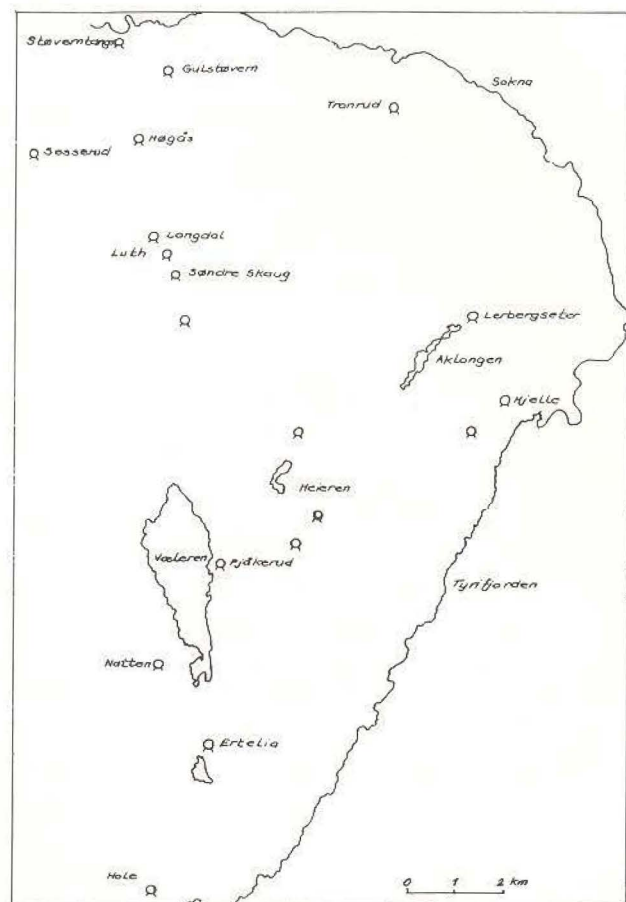
Senere undersøkelser.

Også mot slutten av 1930-årene, med økende internasjonal spenning og bedre konjunkturførhold, med en overhengende krigstrussel, begynte interessen for det viktige strategiske metallet å gjøre seg gjeldende igjen. Allerede i 1939 hadde Norges Geologiske Undersøkelse satt i gang geologisk kartlegging av Tyristrand og Holleia ved Brit Hofseth. Hun døde imidlertid i 1941, bare 24 år gammel.

Det krigførende Tyskland hadde et stort behov for tilførsel av metaller, særlig slike som har betydning for produksjonen av krigsmateriell. I Norge var det spesielt molybden, nikkel og kobber som var gjenstand for stor og til dels ubehagelig oppmerksomhet fra tyskernes side.

Derfor ble det hurtig opprettet en underavdeling av den tyske geologiske undersøkelse, i Oslo, «Reichsamt für Bodenforschung, Aussenstelle Oslo» oppgave å drive malmundersøkelser over hele landet.

På Ringerike var formålet med undersøkelsene å avgjøre hvor vidt råstoffgrunnlaget var stort nok til å anlegge en ny smeltehytte for fremstilling av nikkelmatte på stedet. Et privat tysk selskap, «Gesellschaft für praktische Lagerstättenforschung, G. m. b. H., Berlin», ble engasjert for å utføre geofysiske undersøkelser. Selskapet har også utført lignende undersøkelser andre steder i landet i okupasjonsårene. Ved Ertelia ble det utført magnetiske målinger høsten 1941, noe som ga godt resultat, fordi malmen også inneholder det magne-

(Figur 2.) De viktigste nikkelforekomstene på Ringerike.

(Figur 3.) Ringerikes Nikkelverk i dag. Ertelia – Tuftene etter skjeidehuset.

tiske jernmineralet magnetitt. En senere vurdering viste imidlertid at malmreserven, under 200.000 tonn, syntes for liten. Derfor ble ingen videre undersøkelser eller arbeider satt i gang.

Til tross for de lite oppmuntrende resultatene fra de tyske undersøkelsene, ble de geofysiske målingene gjenopptatt ved Ertelia like etter frigjøringen, med statsstøtte. I 1946 utførte Geofysisk Malmleting, Trondheim, som senere er gått inn i Norges Geologiske Undersøkelse, elektromagnetiske målinger over forekomstene ved Ertelia. Slike målinger beror på at sulfidmalmer vanligvis er gode ledere for elektrisk strøm. Målingene ga ingen betydlige indikasjoner utenom dem som allerede var funnet av tyskerne. Ved Raffineringsverket A/S anså man forekomstenes beliggenhet for ugunstig, malmreservene var for små og selve malmen var for rik på sulfitt til at drift kunne komme på tale.

Fra begynnelsen av 1960-årene har den store efterspørselen etter nikkel på verdensmarkedet bevirket at interessen for norske nikkelforekomster er øket sterkt. I samarbeid med Norges Geologiske Undersøkelse har flere selskaper innen bergverksdrift og metallurgi satt i gang undersøkelser i forskjellige deler av landet. Raffineringsverket A/S i Kristiansand, som i 1929 ble overtatt av canadiske interesser og døpt om til Falconbridge Nikkelverk A/S, begynte undersøkelser på Ringerike i første halvdel av 1960-årene. Det ble foretatt geologisk kartlegging og geofysiske målinger ved et datterselskap, A/S Sulfidmalm, Oslo. Senere ble det inngått samarbeid med A/S Norsk Hydro, som fortsetter undersøkelsene.

Anm.: Oppgave over litteratur og kilder kan fåes ved henvendelse til forfatteren.

Domprost ERLING TOBIASSEN

i Viker kirke

Snøen ligger enda i breie, kvite fonner i fjellsidene. Innimellom solgløttene jager snøbygene som gråkvite nordlystriper langsetter åsryggen. Men til trass for den kalde vinden og snø-elene, er det vår. Langs vegen vi kjører står frukttre og hegg i sitt vakreste skrud. Bussen durer støtt og sikkert lenger oppover dalen. Trafikken er stor, biler kjører

AV GUNHILD HAGEN

foran, og mange haster forbi. Jeg ser utover Sperillen og dalen med heimene spredt oppover liene. Jeg faller i tanker, og brått står han for meg, forkyneren og dikteren Erling Tobiassen. Han var glad i dalen, i kjærka og i oss, og Ådalssangen som han dikta, toner fram i sinnet mitt.

(Sangen er inntatt på side 3.)

En kjenning har satt seg på den ledige plassen ved siden av meg, og uten omsvøp sier han: «Kan du skrive litt om domprost Erling Tobiassen og «Kirken i skogen» til heftet Ringerike i år?» Det var nesten som å få et slag av en tryllestav. Og derfor forsøker jeg her å skrive ned noen minner frå den tida jeg var barn og fikk være sammen med mor, far og søskena til Viker kirke for å høre presten Tobiassen. Her er da noen av de minnene og tankene som dukka fram mens jeg satt i bussen denne vårdagen.

Jeg står ute på trammen og hutrer i vinterkulda. Snøen ligger kvit og djup som mjuke dundyner bortover jordlappene. Jeg ser mot fjøset og lurar på om ikke mor snart kommer inn att, for jeg er redd for å få lita tid og komme for seint til kjærka. Det er juledagsmorra'n, og vi får lov til å være med alle da. Og straks etter skynder vi oss bortover vegen. Store snøklumper har trilla ned i vegen

Tobiassen med et av sine oldebarn i armene.

etter at hestene sleit seg framover med snøplogen. Disse harde klumpene var så vonde å tumle med for små barneføtter i store skor.

Så hører vi dombjølleklangen som kommer nærmere og nærmere. Det spruter om hestebeina, og de pelskledde i sluffa helser og vinker. Fra sidevegene kommer mørkkledde menn og kvinner. Unger med store ull-luer som skjuler det meste av ansiktet, stabber med. Vi kjenner hverandre alle og vil gjerne leie de små.

Se der ligger den vesle tømmerkjørka frå 1702 og som kom i stedet for den gamle stavkjørka. Og tankene mine blander seg med minnene, for det er prestens vakre dikt om Viker kjærke som stiger fram:

Du har ingen tårn og tinde
du eier ei ry og prakt.
Men gjemt i skogen derinne
du står om det evige vakt.
Du vant ingen kunstners hjerte
som gav det hellige ord...
Det brenner ei guldslått kjerte
til pyrd på ditt alterbord.

En fremmed vil lite finne
av verd i ditt gamle bus.
Vi glemmer dig ingensinne
vi barn av skogenes sus.
Ti bakved de brune vegger
og op ved ditt alterbord,
der er det de svunne slekter
som stadig forkynner Guds ord.

Der samler de sig til messe
når klokkene klemter om vang.
Der stille du hører de blander
sin stemme i salmenes sang.
Der kan du fornemme de bøier
ved alter i andakt sitt kne
og henter sig fred og styrke
av Kristi vunder og ve.

Men der under muld de sover
og graven tar alt i favn —
der vidnes det ennu så stille
om makten i Jesu navn.
Og slektene skifter og svinner,
men fedrenes kirke står —
Og alle de hellige minner
hos dig de sin vigsel får.

Så går vi de gamle veier
frem til det hellige bus
der Gudsordet toner om seier
i salme og orgelbrus.
Så strekker vi våre hender
mot Frelserens brød og vin...
Vi hilser den gjenopstandne
og følger hans fredsele trin.

Gud signe dig, Viker kirke,
stå lenge til sjeles gavn.
Ring helg over dalens virke
og minn oss om Jesu navn.
Og når vi så engang skal sove
der gravene gjemmer vårt navn,
Gud gi oss da dig å love
og synke i Faderens favn.

Endelig er kirkeporten nådd. Den brunbeisa kjørka virker så stor og mørk i all snøen. Med ett runger klokkene over oss, ringeren har fått «vinket», presten kommer oppover kjørkebakken. Enslige snøfyller daler stille ned og legger seg som kvite, skjøre blomster bortover gravhaugene. Inne i svala blir det mye handhelsing. Slekt og venner ønsker hverandre gledelig jul, og de som bur lenger borte i åsen, vil gjerne prate og høre nytt. Det er godt å komme inn. Det durer så koselig i de store ovna. Kjørketjenera — Kristian og Anders — har fyra helt frå grytidlig om morra'n. Det veit jeg, for det har far fortalt. Benkene fylles fort. Det er stille. Bare en og annen våger så vidt å hoste forsiktig nå og da. Vi klemmer oss sammen på de smale krakkene, og de minste får sitte i fanget. Men jeg er sju år og må være stor og sitte musestille mellom de voksne. Det rare er at menn og kvinner sitter på hver si side i kjørka. Jeg må sjølsagt sitte med de andre kvinnene, men jeg ønskte meg over på den andre sida så jeg kunne se bedre de fine utskjæringene på prekestolen.

Kjørkedøra knirker på hengslene, presten kommer. Høgreist og med lange skritt går han oppover kjørkegolvet, bøyer seg litt under lysekrona, nikker og smiler til høgre og venstre. Alle ser på ham, takknemlige for disse små helsingene.

Krusifikset, Jesus med tornekrone på korset, det henger der på den grove tømmervegg. Hvordan kunne de? Jeg lukker øynene litt, er redd jula skal bli borte. Men juletreet står der jo. Olaug pynter det alltid så vakkert, vil glede oss. Til den gamle døpefonten har de båret meg, ved alterringen har jeg sett mor og far knele. Altertavla er også et bilde av den korsfestede, med fire bokstaver over. Lysene blafrer, renner litt. Det lukter godt av stearin, granbar og bjørkeved.

Gudbrand er på plass ved orgelet, løfter oss liksom oppover, han kan dette med høgtid. Kjente, kjære salmer, og de høge tonene gjør evangeliet så levende. Det er glede, det er fest, det er jul like inn i hjertet til ei lita jente som sitter inneklemt på en smal, vond krakk i Viker gamle kjørke.

Så er orgelmusikken og salmesangen slutt. Det er stille. Ni tunge klokkeslag toner over oss. Vi kan reise oss og gå ut. Kanskje vi kan få enda flere juleønsker?

Et hode høyere enn alle andre baner han seg fram i flokken utafør kjørkedøra. Alle vil han ta i handa, til alle vil han gi sine gode juleønsker

Over til side 26

Viker kirke.

Fra en familiebok

Mor forteller

ved Einar Heimås Dokken

Min mor, Karine Dokken, død 1971, regnet seg for å være av Bønsnes-slekt, kanskje med en viss stolthet, for Bønsnes-navnet er vel av de mest kjente på Hole, og så har det jo en viss historisk sus over seg. Mor hadde et godt minne, og i sine eldre år skreiv hun ned det hun husket fra sin mor og sin bestemors tid:

Den første det høres om av denne slekt var en Cornelius Davidsen Lindrup, som var født i 1700, han var kommet til noen slektninger på Skøyen i Haug, men var fra en innvandret dansk slekt. Denne Lindrup ble gift i Hole 1732 med Mette Hansdatter Bønsnes, og det er her slekten begynner.

Bestefar var det visst som engang eide en av Fjeldgårdene, da en eldre bror eide Bønsnes. Bestefar som var den eldste, tok over Bønsnes da eieren der ikke hadde noen barn, slik ble gården værende i samme slekt. I 1832 ble bestefar gift med Kari Jørgensdatter Hunstad, og de hadde sammen fem barn. Jørgen het den eldste, og det var han som tok over Bønsnes. Men det gikk vel ikke lett for ham – for etter noen år solgte han Bønsnes og reiste til Dakota, hvor han tok seg land og ble en holden mann. Han skrev til mor og fortalte at han hadde hatt det stritt og med mange bekymringer, men tø ting var han blitt kvitt og det var «gjeld og haubitt». En annen bror reiste også til Amerika. Min mor var en søster av disse. Hun var i sin tid meierske på Bjerke meieri ved Ask, og det var her hun traff min far Elling Ellefsen som var ansatt ved Ask st. «Ja, skjebnen råder,» sa Smellan.

Mors bryllup var på Bønsnes 21. desember 1878. Jeg ble eneste barn. Bestefar Bønsnes døde ganske ung, han pådro seg skader i arbeidet nærmest ved en ulykke. Han hadde «fjordførsla» som det ble kalt, d.v.s. ansvaret for tømmerlepingen fra Storelva og de andre elver over Tyrifjorden og

ut til Vikersund. Det var nok mange ganger vanskelig og slitsomt når værforholdene ikke var gode. Sto vinden imot, eller grimer (tømmer som er omringet av en lense) som var fortøyd for værets skyld, sleit seg, da fikk de ofte et strev, særlig om lensa hadde blitt sprengt og tømmeret kom på drift til alle kanter. Så var det en kveld at de hadde fortøyd en tømmergrime innved Thaulowlandet, og karene hadde gått til sine hjem, at bestefar som skulle holde et øye med grimen utover kvelden, merket at den hadde slitt seg av vinden som sto fra land og var begynt å sige utover. Han tok da trossen og bandt om livet og greide å få strammet den så mye inn at han fikk fortøyd eller festet den i land igjen. Han var kjent for å være sterk, men

her hadde han brukt for mye av sine krefter, noe var slitt istykker innvendig. De kjørte han til Kristiania, men de greide ikke å sy ham sammen som de vel nå hadde gjort. De kjørte jo Krokkleven den tid, og bestemor hadde møtt dem midt oppe i Kleiva da de kom tilbake, og da hadde han satt opp hånden til henne for at hun skulle se at han var i live. Han levde en tid, men døde 1849. Bestemor dreiv gården. De eide også Kolbjørnrud, men denne solgte hun. Bønsnes dreiv hun til hun døde i 1864. Eldste sønnen Jørgen overtok da gården, men da han om noen år reiste til Amerika, solgte han gården, og Bønsnes gikk da ut av familien.

Kari Bønsnes, mors mor, var fra Hunstad, hennes mor igjen var fra Ullern i Hole.

Mor var åtte år da faren døde og hun levde da sine barne- og ungdomsår på Bønsnes sammen med søsken og moren og hadde det bra. Men livet arta seg jo mer tungvint den tid. Mor fortalte at hun og hennes søster ofte måtte gå ærend til Hønefoss helt fra de var små, og for småjenter var det langt. De gikk om Helgelandsmoen, og i nærheten her bodde en kvinne som hadde tjent på Bønsnes en gang, her var de inne og fikk kaffi og hvil. Så måtte de være raske over Byermoen så det ikke ble mørkt, for der var det så mye spøkeri og anna rart. Den tid var det nok aldri å få kjøre til Hønefoss, enda de hadde to-tre hester på gården.

Til Oslo — eller Kristiania — hadde de også ærend, og da var det å gå over Krokkbogen. Mor fortalte at engang skulle nabokonen gå til Oslo og selge noen griser. Det var jo ikke helt smågriser, så de var svære til å gå. Så var de bundne med tau i bakbeina for at de ikke skulle stikke av. Min mor fikk følge med den gang, det tok tid, men omsider kom de da fram. Kona fikk solgt grisene, men det var en episode da hun måtte få politiet til å hjelpe seg å finne att en gris som hadde rømt. Så var det å ta på hjemveien da, andre dagen. På Krokkbogen var de inne på et sted og kjøpte kaffe, det var hos en som de kalte for Kasper. Han hadde kandissukker som han beit i biter med tenene og det syntes vi ikke var noe appetittelig. Det var også en annen som solgte kaffe på skauen, der tok helst karer inn, for der kunne de få kjøpt seg brennevin også. Når vi hadde noe å selge fra gården, da var det å ta en bytur, og da hendte det at jentene, mor og Jørgen fikk være med. Men det ble gjerne mørke kvelden før de kom over skauen igjen på hjemturen. Da var ungene redde, for de hadde jo hørt om røvere som overfalt bøndene for å røve av lasset. Det gikk gjerne slik for seg at

en av røverne sprang fram og holdt hesten i holdet mens andre skulle fly på kjøreren. Men den gang hadde kjøreren en lang svepe med blykule i enden på skaftet og den var de redd for, den kunne de gjerne slå en mann ihjel med. Men det var jo gjerne fler i følge av bøndene på slike byturer og da var de ikke gode å røve.

Det var mange plasser på Krokkbogen i den tid, og det var vel finneplasser fra først av. Folka som bodde der hadde lang og ensam vei, så det ble vel så som så med skolegangen. De gikk ofte i fler år for presten før de kunne konfirmeres. Sommeren gikk de vel lett, men om vinteren gikk de mye på truer — tru — som de daglig kalte det. Ei jente som het Anne, gikk en vinter for presten til konfirmasjonsforberedelse. Så var det en dag presten spurte: «Hvad slags tru har du i dag da, Anne?» — «Je har gått foruta tru i dag, far», svarte Anne.

Arbeidet og livet på gården til alle årets tider var vel det som satte mest preg på tilværelsen, det var slitsomt og krevende for de unge, som jo alltid måtte være med. Mor fortalte at arbeidet med å skjære all åker, oftest med skjuru, tok så lang tid at jorda var tela på potetåkern før de fikk all poteten av jorda. Da gjorde de opp en svær nying på åkeren til å varme seg ved, og her stekte de poteter mens de varmet seg, — og de var så gode. Ofte var det flere leiefolk i ønnene og de skulle alle ha kosten. Jeg husker at mor stekte pannekake på flattbrødtakka, for da fikk hun stekt opp til 10 stk. med en gang.

Når karene hadde fått treska tor noen sekker korn om høsten, da rodde de over fjorden til Øst-Modum, for der var det en mølle som låg ved en liten elv, og denne mølla malte så fint. I Skjærdalen hadde de også mølle, og hit dro eller kjørte de over isen om vinteren. Nede ved Bønsneslandet lå det en plass som het Grindhagen. Bestemor fortalte at ungene her ofte dro en kornsekk på en kjelke over til Skjærdalsmølla. Så var det en gang to unger, en gutt og en jente, dro tidlig ut om morgenen og over til Skjærdalen for at de skulle ha god tid, mente de. Men det var allerede fler før dem ved mølla, slik at de ikke fikk malt før kvelden kom. Ikke hadde de hatt niste med seg, men de spiste varmt mjøl, og det syntes de var reint godt. Midt på natta møtte faren dem langt ute på fjorden — han var blitt engstelig for dem, var redd de skulle ha gått i en åpen råk. Fjorden, både med åpent vann og islagt, var noe de hadde respekt for. Gjennom årene var det mange som hadde drukna derute, det var kjente og ukjente, mange var aldri

funnet igjen. Når barna hørte om disse hendelser var det som noe nifst uhyggelig. Men fra min egen tid husker jeg om en nærmest storslagen drukningsulykke, — nei det ble jo ingen drukning men en kullseiling. Det var en mann fra Gomnes som hadde lånt en tung jernslede ute på Vikersund, det var for å frakte noe veldig tungt på. Så da han hadde brukt den frå seg og fjorden var blitt isfri, da skulle han seile den med båten sin tilbake. Men midtveis mellom Holelandet og Vikersund kom han ut i en sterk vind med stor bølgegang og det endte med at båten kantret og søkk tilbunns. Men mannen var både snarrådig og klok, han svømte på årene og tok krysspeling til land for å merke seg stedet hvor båten var gått til bunns. Så svømte han til lands. Men da været ble bra igjen fikk han med hjelp og dro ut til ulykkesstedet og tok opp båten og sleden.

Engrenskningen om våren var også begivenheter på gården de så fram til, det var nærmest som en vårfest for jorden. De hadde da med seg nystekte vafler og satt rundt et bål hvor de så spiste, skjemtet og sang. St. Hans moret både unge og gamle seg nede ved stranden, hvor de hadde bål av gamle båter eller tjæretønner. Litt turing var det jo blant kara, — for det var jo lovlig med hjemmebrenning den tid. Men det ble aldri til annet enn dans, leik og moro. Plukke karve var noe av det første ungene ble satt til når en skulle til med slåtten, var dem flinke til å plukke, så skulle dem få nye «kråker» — det var en lue eller hatt som moren sydde av tøy. Tia på øktene var ofte lange, det var å gå etter sola. Når den var over et bestemt skar på Modumsåsen, da visste de at klokken var tolv, dette skaret ble derfor kalt for «Tolvskaret». Rugskjæringen holdt de ofte på med til langt på kvelden om høsten. Gikk månen ned bak Modumsåsen så det ble mørkt, kalte de det for «Haslekryp». (Hasle - det er kjerr som sto i reiner og åkerkanter). — Ja, det er vel noe som enda forekommer når det er høst og skumrint... Moren

sa da ofte til jentene: «Pass dere for haslekrypen, og kom dere tidlig inn igjen.»

Å følge fremmede inn i kirken var også noe ungene måtte gjøre, da kirkenøklene hang inne på kjøkkenet hos oss. Det var ofte folk langveis fra som kom. Det var noen som bare skulle se, men det var også mange som kom for å love noe til kirken, om deres ønske gikk i oppfyllelse. Og de kom igjen, la penger i kirkebøssen, — noen hadde blitt bra av en sykdom, noen hadde fått den jente eller gutt de var blitt glade i, eller det kunne være mangt anna godt å ønske seg. Etterpå tilla de så kirken, som jo var en «lovekirke» takken. En fin mann, jeg tror det var en Fougner på Stein, kom med 5 daler til bøtten, for han hadde ønsket at hans kone skulle få en sønn, — og nå var han kommet. Ja, jeg husker det lå mange ønskelapper i kirkebøssen, for det var jo så mange som ønsket noe i det «stille» for Gud og kirken. En gang, etterat jeg var blitt voksen, ba mor meg å gå til kirken og legge noen penger i bøssen, for noe godt hun hadde ønsket hadde gått i oppfyllelse. Bønsnesgården og noen andre gårder på Hole hadde egne stoler eller krakker i Bønsneskirken. Ja, mor og søskene hennes trodde at kirken var deres, inntil de ble store nok til å forstå. Deres have gikk jo like inn til kirkevengen, og der i kirken var de døpt, konfirmert, gift kanskje og de døde ble satt inn her før de ble kjørt til Hole kirke og gravlagt. Når noen skulle døpes i Bønsnes, kom de først inn til bestemor, for det var ingen barnekammer i Bønsneskirken.

Bestemor fortalte at de hadde seter på Kneika og Sørsetra. Her hadde de i mange år en jente som het Maren Grindbakken. Maren var svært overtroisk og sa at hun så mye ikke mennesket forsto. Når mor snakket om kuene, måtte de være forsiktige, sa hun, for de forsto oss, det hadde hun sett. Når f.eks. en ku skulle slaktes, måtte det ikke nevnes så hun hørte det, for da begynte tårene å renne på den, sa Maren.

Mine venner - dyrene og fuglene

AV EINAR SUNDØEN

Jeg bor på østsiden av Steinsfjorden, og min eiendom grenser i øst til utmarka og i vest til veien Sundvolden-Åsa.

I begynnelsen vi bodde her, hadde vi ku, men om min kone fulgte den langt opp i skogen om morgenen, så gikk den straks ned på bygdevegen og ble der, så det så ut som den helst ville være der det var folk og biler. Dette ble vi lei av og kvittet oss med kua. Vi gikk over til å plante frukttrær over hele eiendommen, ca. 4 mål. Men nå fikk vi andre gjester i haven. Vi fikk jordrotte som begynte å gnage av røttene på frukttrærne, så det så ut til å gå galt med hele hagen. Men så har jeg en nabo som driver som fisker, og han ga meg gammel krepseåte som han sa jeg skulle grave ned ved epletrærne. Så skal du nok se at jordrotten forsvinner så han, fordi jordrotten liker ikke lukten av bedervet fisk. Og ganske riktig! Jordrotten forsvant straks. Men så oppdaget jeg at vi fikk andre gjester i haven. Det var grevlingen som kom og gravde fiskestykkene opp igjen og spiste dem. Dette syntes vi var moro, og så begynte vi å legge ut mat til den. Dette ble den vant til og kom hver kveld utover hele høsten. Vi syntes det var moro å se på den, og vi gjorde det på den måten at vi satte lyset på ute, mens vi slukket på kjøkkenet, hvor vi satt og så på den. En dag hadde min kone kokt lapskaus. Den var meget god, og vi spiste to middager av den, og enda var det mye igjen. Men vi syntes det ble for mye å spise lapskaus også den tredje dagen, hvorfor vi satte resten ut til grevlingen. Da kom det en hel grevlingefamilie. Det var en voksen og tre halv voksne unger, og de spiste seg gode og mette, og så begynte ungene å leke. De lekte akkurat som kattunger, idet de sprang i mot hverandre og dyttet hverandre overende, mens den voksne grevlingen satt på en tram borte ved uthuset og så på dem, inntil den syntes at de hadde lekt lenge nok og fikk med seg ungene til skogs igjen. Senere utover høsten kom det gjerne bare en grevling og fikk sin vanlige mat.

En kveld så jeg en rev som gjerne ville ha litt

Einar Sundøen hjemme på Bekkelund i 1963. Sundøen er født i 1900. Helt fra 1928 var han med i kommunestyret i Hole. I det første kommunestyremøte på nyåret 1946 ble han valgt til ordfører, et verv han hadde helt fram til kommunesammenslåingen januar 1964. Som ordfører var Sundøen et solskinnsmenneske som aldri sparte seg for å hjelpe den enkelte, og han arbeidet alltid ivrig for å gjøre Hole til en solskinnbygd.

mat, men den torde ikke gå frem til grevlingen når den var der. Men grevlingen hadde også sett denne snikgjesten og ville ta den. Dette tror jeg reven hadde regnet med, men den regnet også sikkert med at det ikke ville være vanskelig å springe fra den kortbente grevlingen slik at det kunne bli tid til å nappe noen biter av maten før den kom etter, og så tok den en nokså stor tur i terrenget. Men grevlingen regnet også med at den ikke greide å ta igjen reven, hvorfor den straks oppga forfølgelsen og gikk tilbake til maten, og der møttes disse to på nytt, men nå var grevlingen meget morsk slik at reven ikke torde gjøre flere fantestreker.

I februar 1974 mistet jeg min kone, og så ble det litt mindre med god middagsmat, og grevlingen ble en sjeldnere gjest. Jeg tror forresten den hadde

funnet andre matsteder. Kommunen hadde sendt ut søppelbokser for å samle søppel og matrester i, og jeg hørte enkelte klaget over at grevlingen veltet boksene. Jeg brukte sjelden denne boksen, fordi jeg har en kamin i stuen med stor dør som det er lettvis å brenne papir og søppel i, og desuten tror jeg det er bra å få tørket pipen før vinteren kommer, slik at den ikke fryser i stykker når kulden kommer i vintertiden. Min svigerdatter som titt og ofte hjelper meg å holde orden i huset, hadde en gang lagt noen matrester i søppelboksen, og dette hadde grevlingen merket. Jeg hørte om natten at det var bråk der og lukket opp vinduet og så ut, da sprang lokket opp og ut kom en stor grevling og ruslet av sted.

Det hender ofte at brødet blir for hårdt for meg nå, da jeg er alene, men da skjærer jeg skalken opp i småbiter, ca. 1 tomme, og legger det ut til fuglene. En dag kom det to skjærer. Den første syntes at en slik bit var for liten å fly av sted med, hvorfor den prøvde å få to til å henge fast i nebbet, og til slutt greide den det og fløy. Den andre skjæren hadde hele tiden sittet helt uinteressert, men da den første var fløyet, fikk den det veldig travelt. Den plukket de bitene som var igjen og

la dem under en blomst som stod i nærheten og la til og med en del gress der, slik at de var helt gjemt.

I sommer var det sikkert vanskelig å finne vann og grønne planter i skogen, og dette var vel årsaken til at jeg har fått en ny gjest på min eiendom. Det var en hare som kom nesten hver dag en tid, og det så ut som den følte seg nokså trygg her. En dag jeg skulle ned til vegen etter posten, kom den etter meg og hoppet like forbi meg. Jeg plystret på den, og den stoppet og så på meg. Jeg snakket til den i en skarp tone og sa: «Du får ikke lov å gå på vegen fordi du kan bli påkjørt av biler». Og merkelig nok så så det ut som den forstod og hoppet istedet inn på eiendommen til naboen. Ja, det er sikkert en kamp om maten for både dyr og fugler ute i naturen, men i denne store husholdningen tror jeg menneskene er et dårlig vertskap. Ikke engang den maten de selv ikke vil ha, vil de gi sine medskapninger, men samler det sammen og brenner det. Denne innstilling tror jeg skriver seg fra den tid det var spiskammer i hvert hus, hvor mus og rotter kunne trenge seg inn og spise av maten. Den tiden er jo slutt nå — da nesten alle husholdninger har kjøleboks og fryseboks som slike dyr ikke greier å komme inn i.

Domprost Erling Tobiassen Forts. fra side 21

enda en gang. Jeg kjenner ei stor hand på hodet mitt. Jeg titter opp, bøyer hodet helt tilbake og ser — høgt over meg lyser et par blå øyne. Handa mi gjemmes i en stor, fast neve. Endelig! Jeg har fått helse på ham som gav meg julehøgtida i sinnet, sterkere enn noen annen.

Siden i mine unge år fikk jeg mange anledninger til å helse på presten vår, Erling Tobiassen. Han glemte aldri «folket i dalen» og «den skjulte kjørke» i Ådalsskogen. Og en vakker sommerdag for noen år sia fekk jeg sammen med nær sagt hele Ådals befolkning innbyding til å gjeste Tobiassen og frue i den koselige heimen deres i nærheten av

Tønsberg. Det ble noen uforglemmelige timer. Domprosten tok oss med til domkjørka, og med sin fortellerkunst førte han oss inn i kirkeliv og kunst i farne tider.

Erling Tobiassen har dikta flere vakre salmer. Jeg kan nevne «Å Herre Krist når tvilen siver». Men den mest kjente og brukte er «Jeg er i Herrens hender», som skal komme med i den nye salmeboka.

Domprost Erling Tobiassen er i sannhet en mann som har satt varige minner og merker etter seg her på Ringerike.

Sverre G. Ljungblad:

Strandebu

ÅDAL JÆGER- OG FISKERFORENINGS HYTTE

Den som er så heldig at han kan reise oppover Sperillen i båt, vil en mils vei evenfor Killingstrømmen få øye på et stort, gammelt og vakkert hus. Det er en bratt bakkeskrent opp til huset, og foran huset, mot syd, er ryddet et pent tun. Huset og tunet er omgitt av skog på tre kanter. Mot øst er det åpent ut mot Sperillen. Det virker så vakkert og fredelig dette huset. Det har alderens patina over seg. Og ikke behøver en være fagmann for å skjønne, at dette huset, det er bygd av en kunstner. Det hører til i landskapet, er ett med det. Her har nok en dyktig håndverker gitt sin skjønnhetslengsel, og sin trang til å skape noe godt og vakkert fritt spillerum. Skade at man ikke aner navnet på denne bygdekunstner, eller hvem som opprinnelig har fått huset reist.

Det blinker som fra et slott fra to vinduer i første etasje, og to vinduer i annen etasje fra gavlveggen mot øst, og man ser en vakker fasade med en lang svalgang ut mot tunet. Huset skiller seg ut når man ser det fra vannet. Det er egenartet i sin skjønnhet og harmoni. I alminnelig omtale kalles det «Fiskerhytta». Men navnet er helt misvisende. Det har samme likhet med ei hytte som en stall har med en gammel ærverdig bondegård, preget av tradisjon og pietetsfølelse.

Hvis en er lokalkjent, kan en få et glimt av «Strandebu» fra veien til Nes i Ådal. Men det er for langt unna. Skal en dit, får en ta bussen på vestsiden av Sperillen, og bussjåføren vil sette deg av ved grinda der veien går ned til «Strandebu». Det er ikke langt. På tre minutter kommer du til en gammel husmannsplass, Bjørnerudbråten, og et par minutter nedenfor ligger «Strandebu». Straks en kommer til grinda inn til tunet, lønner det seg å stanse opp og se. Her ser man et gresskledd tun, og fasaden mot syd med svalganger i første og annen etasje. Og en ser en god del av Sperillen, og biler som haster forbi på østsiden av vannet. Og bak denne veien hever åsene seg opp. Her er skjønnhet,

og her er ro. Trafikken på veien på vestsiden, som ligger like ved, den kan en hverken høre eller se.

Og nå til huset selv. I første etasje er der et kjøkken og et soverom. Disse rommene leies bort. Fra kjøkkenet fører en dør inn til peisestua, men det fører også en dør direkte fra svalgangen og inn til denne vakre og romslige stua. Peisestua er på 45 kvadratmeter. Peisen er skapt av en dyktig mann. Her kan man ha varme på peisen en sur høstdag uten å risikere at stua blir full av røyk.

Annen etasje er lik den første. Her er også kjøkkenet og soverom som leies bort. Og her er «Storsalen». Et rom som ikke er ferdig ennå på grunn av pengemangel. Det vil si, det mangler nok litt på inventaret. Også dette rommet er på 45 kvadratmeter. Rommet brukes som tilholdssted for fiskere som vil ligge på «Strandebu» ei natt eller to mens de prøver sin fiskelykke i Sperillen. Her er det sengeplass til en seks-syv menn.

Hvem har så bygd dette huset, og hva var hensikten med det? Det finnes jo ikke jord. Forklaringen er at dette huset ikke alltid har stått der det står i dag. Opprinnelig het det Solumstua og sto på en leilendingsplass under Strande, og det var en gren av Strandefamilien som holdt til her. Den siste av dem var Magnus Strande, som nå bor på Trøttelsrud i Norderhov. Han er født i Solumstua, og bodde der inntil 1916.

Tross mye strev, har det ikke lyktes å få greie på hvem som bygde Solumstua, eller når den ble bygd. Men det sies at huset er noe over to hundre år gammelt. Selv herr Paul Strande, som oppbevarer mange gamle papirer om gårdens historie, kunne ikke gi noen nærmere forklaring. Men at huset ikke er bygd som noen husmannsplass, det er sikkert. Vi har jo flere husmannsplasser like ved, men de er av adskillig mindre format. Solumstua, det nåværende «Strandebu», har en grunnflate på 72 kvadratmeter. Og det har ingen husmannsstue. Det skal finnes en annen gård i Ådalen, bygd etter

Strandebu.

samme plan. Det er hovedbygningen på Flaskerud. Bare med det unntak, at her er det halve av svalgangen i annen etasje innebygd.

Gamle Magnus Strande fortalte, at han hadde hørt et løst rykte, eller sagn om, at huset opprinnelig ble satt opp for å huse tre halvgamle jenter fra Opsahl. Men han tvilte på at dette hadde noe for seg. Men underlig er det. Huset er jo så stort og romslig, og har så godt som to fulle etasjer.

Første gang man hører noe konkret om Solumstua, er i en folketelling fra 1865. Men da heter det at leilendingen har bodd der all sin tid, og er født der. Og han var på det tidspunkt en meget gammel mann.

Den samme telling forteller at der til Solumstua den gang var to hundre mål jord, men det var mest naturlig eng, utslått og beiter. Dyrket var det nok ikke så mye. Men det fortelles at det på Solum ble holdt en hest, tre kuer, fire sauer og en gris. Videre at der ble sådd en fjerdedels tønne bygg, tre fjerdedels tønne blandingskorn og satt to og en halv tønne poteter. Så rent lite kunne det ikke være.

En telling ti år seinere viser mindre storfe, men flere sauer. Hesteholdet tyder vel på at brukeren drev som tømmerkjører vinterstid.

Det var litt om husets historie. Så mangelfull den kan være. Det skyldes som nevnt at ingen vet når huset ble bygd, eller hvilket formål det skulle

tjene. Selv som et hus for en leilending er det jo ytterst sjeldent. Noe urimelig.

Da Magnus Strande ble spurt om hvordan huset ble brukt, sto han først litt uforstående. Men så fortalte han, at det som i dag er peisestue den gang var kjøkken, oppholdsrom og arbeidsrom. I dette kjøkkenet på 45 kvadratmeter var det husets beboere levde sitt liv. Det som i dag er kjøkken og soverom i første etasje, kalte han kove. Annen etasje var ikke innredet som i dag. Her var to loftrom, nordloftet og sørloftet.

Magnus Strande bodde som nevnt på Solumstua inntil 1916. Hans mor ble boende der noen år til. Etter den tid hadde huset ennå en leieboer, og denne fikk innredet de to rom i annen etasje som dag er kjøkken og soverom.

Den moderne tid førte til at Solumstua ble stående tom. Den jorda som var dyrket ble overtatt av gården Strande. Og stua hadde ikke lenger noen hensikt. Den var bare i veien. Den nåværende eier, Paul Strande, tilbød Ådal kommune at de kunne få huset, mot å rive det og bygge det opp igjen i sin opprinnelige skikkelse. Han hadde tenkt seg at huset kunne brukes som et bygdemuseum, og at huset i seg selv var en gammel kulturarv det lønte seg å ta vare på. Men Ådal kommune hadde ikke råd. Det var nok av gamle hus i Ådal, sa de.

Dette var en noe underlig påstand. Representantene i Ådal kommune burde vite, at der bare

fantas to slike hus i Ådal. Nemlig hovedbygningen på Flaskerud og Solumstua. Den første av disse bygningene er jo forlengst revet, men der er gitt et bilde og et riss av den på side 162 og 163 i Hans Hegna's historie om Ådal kommune fra 1814 til 1914.

Som nevnt var begge disse husene egenartet for Ådal. Men der finnes et gammelt maleri av kunstneren Lars Eriksen. Dette bilde er av gården Skjenne i Nordre Sel i Gudbrandsdalen. Men med den forskjell, at etter dette bilde å dømme er svalgangene på dette huset også innebygd.

Da jeg en gang nevnte dette for Ragnvald Nystrand, medga han, at det godt var mulig at denne hustype var innført utenbygds fra, og at de muligens var skapt av en bygdekunstner fra andre trakter.

Nystrand, som da satt i byggekomitéen for Olsvika Gamlehjem, foreslo at kommunen skulle rive huset og sette det opp igjen på Olsvika, slik at de gamle kunne benytte det som hygge- og oppholdssted. Men også det ble for dyrt. Men Ragnvald Nystrand ga seg ikke. Han fikk ordnet det slik at Ådal Jæger- og Fiskerforening fikk Solumstua. Men de fikk det på den betingelse, at huset skulle bygges opp igjen nøyaktig som det var. Ingen forandringer i eksteriøret måtte foretas. Og herr Paul Strande gikk lenger. Han forærte Jæger- og Fiskerforeningen den tomte huset nå står på.

Og så ble det slitt med dugnadsarbeid under Ragnvald Nystrands ledelse. Huset ble revet, og stokk for stokk nummerert og kjørt ned til sin nye tomt. Det kostet svette og arbeid. Det er flere enn en som har mer enn et par hundre dugnadstimer der. Og Ragnvald selv sparte seg ikke. Først tegnet han huset, minutiøst og nitid før det ble revet, og han var det som trommet folk sammen til dugnad. Han ledet arbeidet, og selv murte han pipene og peisen. Og peisen er vakker og uten lyte. I dag står huset der som et varig minnesmerke over gammel bygdekultur, og gammel, god byggeskikk. Og «Strandebu» er ikke bare et dødt museum. Det er levende, det er i bruk.

Til å begynne med var der litt uenighet blant Fiskerforeningens medlemmer om hvordan huset skulle plasseres på den nye tomten. Men Ragnvald hadde brukt kompass og andre instrumenter, og forlangte at huset skulle plasseres nøyaktig i samme retning mot syd, nord, øst og vest som det hadde stått på sin forrige og opprinnelige plass. Han hevdet at dette måtte gjøres av hensyn til tømmeret. Det måtte stå nøyaktig mot vær og vind som det

alltid hadde stått. Hvis ikke huset blir stående nøyaktig som før mot vær og vind, vil ikke jeg ha noe med det å gjøre, sa Ragnvald.

Lønner det seg å tilbringe en ferie på «Strandebu»? Å ja. Sperillen er stor og vakker, og her er mye fisk. Er man ingen ivrig fisker, lønner det seg å ta med en nistekurv og ro utover Sperillen. Her er mange vakre steder med flaberg ned til vannet, hvor man kan koke kaffe, bade og kose seg time etter time.

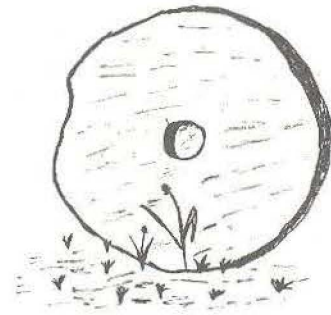
Skulle det være slik at det er skogen som lokker, da er «Strandebu» stedet. På fem - seks minutter er man oppe på storveien. Gå så tvers over den, og rett vestover inn i skogen. Etter en femti - seksti meter kommer en inn på den gamle Strandesæterveien. Kanskje er det like lett å følge storveien nordover cirka 150 meter til der hvor Strandesæterveien tar av fra storveien. Og denne gamle veien, den er et eventyr. I lange strekninger ligger veien som et eneste mykt, grønt teppe, og den har partier med en slik skjønnhet, at man sjelden treffer maken. Men denne veien er merkelig nok ikke så gammel som en skulle tro. Paul Strande fortalte at den er bygd så seint som i 1917.

Denne veien er det en fryd å gå. Og den må følges til man er like ved Strandesæter. Men da er det slutt på idyllen. Fra nå av må en følge den nye bilveien som er bygd opp mot Vikersfjell. Men det lønner seg å ha god tid. Et stykke før veien slutter, er det noen partier langs en liten, stri elv, ypperlig egnet til rast og en kaffetår. Og nå er det ikke langt igjen til Vikersæter, og så kan en gi seg i kast med Vikersfjellet. Den som liker å vandre på fjell og vidder, får ypperlig terreng til Høgfjell (1010 m) eller til Bukollen (1120 m). Her er fjellterreng nok til å tilfredsstille en kresen fjellvandrer. Når det gjelder Vikersfjell, er det dessverre det å si, at terrenget omkring Vikersfjell er på rask vei til å bli et nytt Sjusjøen. En hytteby av dimensjoner. Men heldigvis er utstikningen av hyttetomter overlatt til fagfolk, som har fått den bestemte oppgave ikke å ødelegge landskapet. Så forhåpentlig kan vi være trygge.

Men som nevnt, også en som liker å ferdes i skog og fjell kan trygt reise til «Strandebu». Her er både sjø og skog og høye fjelltopper. Og her er bjønn. For noen år siden gikk det en gammel bjønn og ruslet et lite stykke ovenfor Strandesæter. Men la ikke denne bjønnen skremme dere. Reis til «Strandebu». Det er billig å leie seg husrom der. Og der kan en få en stille, fredelig ferie i så vakre naturomgivelser som en bare kan ønske seg.

BYGDEMØLLER I HOLE

Ved Gudleik Guldal

Møllestein som har vært i bruk i ei av bygdemøllene på Røyse. Tegnet av sønnedatter til V. V. - Ellen Guldal, 12 år.

Min far, Jon Guldal (1885-1958) skrev gjennom mange år en rekke artikler med lokalhistorisk stoff. Han skrev gjerne under psevdonymet V. V. Artikkelen «Bygdemøller i Hole» stod å lese i Ringerikes Blad 5. september 1927. Artikkelen er noe forkortet.

G. G.

I denne korntrygdens tid kunne det muligens påregne interesse å høre litt om hvordan man hjalp seg med malingen i gamle dager. Hole har bestandig vært utpreget kornbygd, så her var meget som skulle på kvenna. Bygda har liten vannkraft. Kun om våren var det vann nok til kvernkallene.

I Byerdalen stod en gammel mølle som var bygget av brødrene på Vestre Bye. Denne mølle ble ødelagt av noen nattløpere som i kåthet satte vannet på. Steinen som bruktes der, var en alminnelig halv attentoms Selbukvenn.

I Gomnesdalen stod en mølle oppbygd av Ole Rolfsen Gomnes, som visstnok var meget mekanisk interessert. Denne møllen ble bygd ca. 1820. Bl. a. konstruerte han kopipresser av tre. Senere også av jern. Men han måtte gi opp av alder og fattigdom.

Ingen kan tro at det har stått mølle på Helgelandsmoen. Jo, like oppunder prestegårdshavna hadde man et anlegg. Da man for lang tid tilbake grov i myra der, fant man rester av et lite damanlegg.

På Oppgarden - Leine ble det for ca. 100 år siden satt i gang en vindmølle. Byggmesteren var Fredrik Torkildsen Lehne. Han hadde under et opphold

i Danmark tatt modell av en dansk vindmølle. Lehne var så begeistret da møllen ble innviet, at han laget et vers til dens ære. — Senere ble denne møllen på Oppgarden drevet med hestekraft. Hestene gikk i rund vandring, og for å forhindre at de skulle svimle, bandt han dem for øynene.

Møllen ved Sundvollen var den største og den beste, for her var rikeligere med vann. Daniel Møllerbergets far var i sin ungdom møller på Arne-mannsmølla i Hønefoss, men kom ut til Blyberg som møller.

Møllen Valtersbråten var bygd av Johannes og Christoffer Rytteraker. Store grunnmurer står ennå.

De møllesteinene som ble brukt på disse bygdekverner var fra Selbu i Trøndelag. Der oppe er gjennom århundrer utbrutt utallige kvernsteiner. Kvernfjellet ligger innover mot svenskegrensen — på selve vidda. De store gruehullene i disse fjellene forteller om navnløst slit med store stenkoloser som først skulle kiles ut, siden kjøres opp til 3 mil over fjellet, for så å tilhogges hjemme på gården. Den siste pussen var å sanddra, et arbeid som ble gjort på «dona» eller «domning» som det heter på østlandsk. De ferdige steinene ble så markedsført til Trondheim. Hele landet — og flere steder i utlandet fikk sine møllesteiner fra Selbu.

Som et kurosium kan nevnes at Norderhovs første ordfører var født 6. februar 1799 på gården Hårstad i Selbu, og han het Andreas Zeier. Hans far, Ole Zeier var av tysk ætt.

V. V.

Møte med ulv

Historier fra Hole

Ved Nils Johannessen

(Fortsettelse fra «Ringerike 1974»)

Fra Ole Rytteragers bok «Rytterager på Ringerike» tar jeg med et par avsnitt. Ole Rytterager (f. 1842) bodde i mange år på Modum, men levde sine siste år i Hole. Hans far var den kjente Jørgen Olsen Rytterager:

«I 1860 skjøt Jørgen Rytterager en ulv på Utøen. Der blev meldt fra en av plassene, at de hadde sett en ulv på sundet. Isen lå over hele fjorden, der var nysne, og det var mars måned. Fader gjør i stand sin borse og kjører avsted. Han oppdager at den (ulven) hadde gått i land på Utøen og ikke forlatt den. Rett som det var, kommer ulven farende forbi ham, og den fikk i det samme en ladning på bredsidan, men den ble ikke innhentet førenn ved Tandberg, hvor den fikk to skudd til. På sleden ble den lagt og kjørt hjem.

Fader fortalte at han som ung gutt sammen med Jørgen Ballerud, som var gårdskarll hjemme, hadde tatt en grindslede, puttet en gris i en sekk og rustet seg med gevær fordi de hørte skrubben tute borte i åsen, og om aftenen bar det avsted bort på moen. Her begynte de å stikke på grisen, og den begynte at skrike. I en fart kom 10-12 store gråbeiner like på dem. De slapp grisen og reiste hjem det forteste de kunne.

Det var ikke så sjelden at høre skrubben tute borte i åsen, og fader fortalte, at man skal ha sett inntil et snes ulver ligge på isen, så folk våget seg ikke frem. Jeg har selv, som liten gutt, sett ulv komme over Soknedalselven. Vi skulle i julebesøk til Tryg Veholdt. Den var større enn den største Nyfoundlænder, med lang, busket hale, nokså ragget, høy og lang.»

Fra frk. Therese Hundstad har jeg fått denne beretningen.

Min bestefar, Anders Hodt, fra nedre Hodt på Røyse, fortalte ofte denne hendelsen:

Som rekrutt var jeg på Horten og skulle hjem

til jul. Jeg gikk veien om Drammen, gjennom Lier og opp til Skaret. Det var blitt natt da jeg kom fram til Homledal og tok fatt på veien nedover mot Nes. Men det var fint måneskinn og ganske lyst. Da fikk jeg plutselig se et dyr som luntet sakte foran meg på veien. Det holdt stadig samme avstand fra meg, og jeg trodde først det var ei bikkje. Men da det gikk opp for meg at det var en ulv, skvatt jeg til og begynte å snakke høgt med meg sjøl. Dyret snudde seg og så på meg, men så stakk det snart ut av veien og inn i skogen. Jeg kom meg forbi og så ikke mer til dyret. Det var ingen hus i nærheten, og derfor satte jeg farten kraftig opp nedover bakkene mot Nes. Og glad var jeg, da jeg tidlig på julaftens morgen var hjemme på Hodt. Og der fikk de naturligvis høre beretningen om det jeg hadde opplevd om natta.

De to historiene som nå følger, er skrevet ned av Reidar Holtvedt og er å finne i Den Norske Turistforenings årbok 1957.

Underlig perspektiv gir også fortellingene til «bestemor Æli», som var født i 1805 og tjente på Løken i Hole omkring 1825.

Det hendte vi snøtt torde stikke nesa ut om døra for gråbein. Du verden så nærsøkjen han kunne være. En gong je hadde stii der å lye etter gråbein-ula, sa Løkenkjerringa at je fekk sleppe ut purka. — Å, det er vel itte verd å sleppe'a ut akkurat nå, svarte je, for je skjønnte jo at styggen itte var langt unna. — Å, slepp'a ut, du, sa kjerringa, og så hadde je itte anna å gjøra, da måtta, for tenestfølka hadde å lye den gongen. Men det vara itte lenge før vi hørde griseskriken nerpå jordet imellom Løken og Gjesval, og da folk kom flyganes tel, hadde'n rivi ihæl den digre purka.

Ja, en gong hadde'n vøri ratt inni gangen på Sørurn hos lensmann Kahrs og tii bikkja tel lensmannen. Je hugser itte å langt dom hørde'a skreik, ja, bikkja da. Gråbein hadde høggi'a over svangen og slengt'a over ryggen; ja, det tør vel hende at detta var nokko seinere.

Kahrs var lensmann i Hole fra 1856 etterat han en tid hadde vært konst. i stillingen. Han døde i 1878.

Til slutt vil jeg ta med en av Jon Guldals «stubber». Den er hentet fra en artikkelserie som Guldal skreiv for Buskerud Blad vinteren 1951.

Ulvene ulte støtt om vinterkveldene, og gjengs var den. En dag skulle mannen på øya, som drev som lagger, opp til Elvika med et kjørel han hadde laget. Oppmed Pipøya møtte han en ulveflokk. Lars, så het mannen, hvelvet kjørelet over seg, og ulvene krafset med klørne innunder. Da tok Lars kniven og rispet i ulvelabbene, og snart var et fryktelig slagsmål mellom gråbeinene i gang. De

reiv hverandre i hjel, og etter en stund kom Lars godt fram med kjørelet sitt.

Lagger eller bødker er en håndverker som lager trekar (kjørel) av staver og hvor bunnen er felt inn, f. eks. tønner, smørdunker, melkeringer o. l. Det karet som Lars krøp under, var rimeligvis ei saltstette.

Guldal forteller at Lars var gift med den navngjetne Lisbet, som var av finneslekt, og de bodde på Sundøya. Ivar Wiel, som var fogd over Ringerike og Hallingdal fra 1736 til 1746, hjalp Lars og Lisbet så de med kontrakt fra kanseliet på Aggershus kunne sitte trygt som brukere av sundstedet og nytte inntekten som fulgte med fergemanns-stillingen.

«GYGRA»

Sagnet sier: Da St. Olav paa veien til Ringerike drog nordover Krokkleven, sprang pludselig en sint gygr frem av fjeldvæggen og sa:

*St. Olav med det røde skjæg,
du rider saa nær min
kjældervæg!*

Men fluks gjenmælte St. Olav:

*Statt du der i stok og sten,
til jeg kommer tilbars igjen.*

Endnu ser man der den forstenete gygr.

★

Kilde: Kristofer Visted:
Vor Gamle Bondekultur
(Cappelen 1923) side 275.

Foto: Fredrik Schjander 1970.

Jern
Bygningsartikler

Malerverer
Innredninger
Dører - Vinduer

Teglverksprodukter

Ring Bygg a.s

Filialer:
Hønefoss Farvehandel
Modum Bygg

Ring Bygg a.s - Tlf. 22711 - 3501 Hønefoss
Hønefoss Farvehandel - Tlf. 21163 - 3501 Hønefoss
Modum Bygg - Tlf. 857012 - 3370 Vikersund

A.S HØNEFOSS

ØL- OG MINERALVANNDÉPOT

**FRYDENLUNDS BRYGGERI - A.S RINGNES BRYGGERI - A.S SCHOUS BRYGGERI
NORA FABRIKKER A.S**

**Distriktets
leverandør
av øl og
mineralvann**

Adresse:	HENSMOEN Rute 2037 3500 HØNEFOSS
Telefon:	31211